

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Тероризм як виклик глобальній безпеці в сучасній системі
міжнародних відносин»**

Виконав:

студент 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Валеев Віталій Артемович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

д.п.н., доц. Вінникова Наталія Анатоліївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ХАРКІВ – 2024 рік

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних відносин

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри

Наталія ВІННИКОВА
ім'я, прізвище

Підпис

«___» вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу магістра

Валеева Віталія Артемовича

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Тероризм як виклик глобальній безпеці в сучасній системі міжнародних відносин»

керівник роботи д.п.н., доц. Вінникова Наталія Анатоліївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «___» вересня 2024 року №

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 27 листопада 2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

– Розкрити концептуально-методологічні основи дослідження тероризму.

– З'ясувати вплив тероризму на глобальну безпеку, зокрема його економічні, соціальні та політичні наслідки.

– Розглянути діяльність міжнародних організацій і національних стратегій боротьби з тероризмом.

– Визначити можливості використання сучасних технологій у боротьбі з тероризмом.

– Визначити перспективи міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом.

4. План роботи

№ з/П	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ	02.09.2024-16.09.2024
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	17.09.2024-30.09.2024
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2024-15.10.2024
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2024-31.10.2024
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	01.11.2024-15.11.2024
6	Подання здобувачем завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку	18.11.2024-22.11.2024
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	25.11.2024-29.11.2024
8	Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	02.12.2024-06.12.2024
9	Підготовка до захисту та захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	09.12.2024-20.12.2024

5. Дата видачі завдання 16 вересня 2024 року

Здобувач вищої освіти

_____ Віталій ВАЛЄСВ
(підпис) (ім'я, прізвище)

Керівник роботи

_____ Наталія ВІННИКОВА
(підпис) (ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	8
1.1. Концептуальні підходи до визначення тероризму.....	8
1.2. Історичні передумови розвитку тероризму.....	15
1.3. Класифікація тероризму.....	18
1.4. Міжнародно-правові основи боротьби з тероризмом.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТЕРОРИЗМУ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	33
2.1. Геополітичні чинники поширення тероризму.....	33
2.2. Інноваційні методи терористичної діяльності.....	38
2.3. Економічні наслідки тероризму.....	44
2.4. Соціально-гуманітарні наслідки тероризму.....	50
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ.....	58
3.1. Міжнародні механізми протидії тероризму.....	58
3.2. Національні стратегії боротьби з тероризмом.....	64
3.3. Використання цифрових технологій у протидії тероризму.....	70
3.4. Перспективи міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом.....	75
Висновки до розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Тероризм як виклик глобальній безпеці в сучасній системі міжнародних відносин» є надзвичайно актуальною, враховуючи зростаючий вплив тероризму на глобальну стабільність, економічний розвиток і соціально-політичні процеси у світі. Сучасний тероризм демонструє нові форми й методи діяльності, що ускладнює його нейтралізацію. Зокрема, використання цифрових технологій, кібертероризм, транснаціональні організації вимагають комплексного підходу до боротьби з цим явищем.

Актуальність теми полягає в необхідності переосмислення ролі тероризму як глобальної загрози, особливо в умовах геополітичної нестабільності та посилення регіональних конфліктів. Значна увага приділяється також міжнародній співпраці, яка стала вирішальним елементом у розробці ефективних механізмів боротьби з тероризмом.

Ступінь вивченості проблеми. Тема тероризму розглядається в численних дослідженнях, зокрема в працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Брюс Гоффман[9], Бадер Антон, Вовк Світлана[7], Марта Креншоу[11], Луїза Річардсон[17], Девід Рапопорт[12], Мартін А. Міллер[20], Віктор Костенецький[78], Ноам Бен-Ашер[8], Майкл Фрімен[22]. Водночас відсутність уніфікованих підходів до визначення тероризму та боротьби з ним вказує на необхідність подальших наукових пошуків, зокрема щодо гармонізації міжнародного законодавства та ефективної координації дій між державами.

Метою дослідження є визначення найбільш ефективних міжнародних механізмів протидії тероризму як загрози глобальній безпеці.

Завдання дослідження:

– Розкрити концептуально-методологічні основи дослідження тероризму.

- З’ясувати вплив тероризму на глобальну безпеку, зокрема його економічні, соціальні та політичні наслідки.
- Розглянути діяльність міжнародних організацій і національних стратегій боротьби з тероризмом.
- Визначити можливості використання сучасних технологій у боротьбі з тероризмом.
- Визначити перспективи міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом.

Об’єкт дослідження – тероризм як феномен, що впливає на сучасну систему міжнародних відносин.

Предмет дослідження – механізми протидії тероризму як виклик глобалізації безпеці.

Методологічна база дослідження. У роботі використані методи системного аналізу, порівняльного аналізу, історичний метод, а також методи статистичного та компаративного аналізу. Такий підхід дозволив комплексно дослідити явище тероризму, його динаміку та вплив на міжнародні відносини.

Інформаційна база дослідження ґрунтується на широкому спектрі джерел, включаючи нормативно-правові акти, такі як Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 рік), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 рік), Резолюція Ради Безпеки ООН №1373 (2001 рік) та Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму (2005 рік). Використано аналітичні звіти, зокрема Global Terrorism Index (2023 рік), звіти ООН та Європолу щодо терористичних загроз, а також статистичні дані Глобальної бази тероризму (Global Terrorism Database). Використано статті з періодичних видань Foreign Affairs, International Security, Journal of Peace Research та інші ресурси глобальної мережі Інтернет, зокрема офіційні сайти міжнародних організацій (ООН, Європолу, Інтерполу) і платформи для моніторингу терористичних загроз,

що дозволило забезпечити багатовимірність аналізу та розробку рекомендацій щодо вдосконалення міжнародної взаємодії у протидії тероризму.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані у кваліфікаційній роботі магістра теоретичні положення та висновки можуть бути використані:

– центральними та місцевими органами виконавчої влади під час розробки рекомендацій для вдосконалення міжнародної координації у боротьбі з тероризмом, зокрема шляхом уніфікації правового визначення тероризму, зміцнення регіональних антитерористичних ініціатив та впровадження сучасних технологій, таких як штучний інтелект і блокчейн, у систему протидії терористичним загрозам;

– у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та інших закладів вищої освіти під час розробки та викладання дисциплін для підготовки магістрів міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, а також у рамках курсів, пов'язаних із вивченням міжнародної безпеки, протидії тероризму та сучасних глобальних викликів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 124 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, з яких основного тексту – 85 сторінок

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1. Концептуальні підходи до визначення тероризму

Тероризм є одним із найскладніших феноменів сучасності, що перебуває на перетині політики, права, суспільних відносин та міжнародної безпеки. Складність його визначення полягає у багатовимірності цього явища та його динамічності. Міжнародне право, як і наукові дослідження, пропонують різноманітні підходи до визначення тероризму, але між ними часто існують суттєві розбіжності, що ускладнює досягнення консенсусу. У правовому полі тероризм часто визначається як насильницькі дії, спрямовані на досягнення політичних, ідеологічних чи релігійних цілей, у той час як у наукових працях це явище розглядається з урахуванням його соціальних, економічних та культурних аспектів.

Одним із головних викликів у визначенні тероризму є його гнучкість та адаптивність. У міжнародному праві тероризм зазвичай охоплює такі аспекти, як загроза насильства, спрямованого на залякування населення чи уряду, з метою досягнення політичного чи ідеологічного результату. Однак різні міжнародні інституції підходять до цього питання по-різному. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй (ООН) визначає тероризм як дії, які спричиняють загрозу життю чи безпеці людей, з метою примусу чи залякування. Це визначення зосереджується на впливі на суспільство та уряди, однак не враховує низки економічних чи інформаційних аспектів терористичних атак[50].

Наукова література пропонує ширші концептуальні рамки для розуміння тероризму, які включають аналіз його історичної еволюції, соціальних передумов та багатогранних наслідків. Багато дослідників, таких як Брюс Гоффман[9], наголошують на тому, що тероризм є насамперед політичним інструментом, призначеним для досягнення стратегічних цілей шляхом залякування та демонстративного насильства. Згідно з його роботами, тероризм може розглядатися

як асиметрична відповідь на несправедливість чи політичну безвихідь, що стає методом боротьби у ситуаціях, де традиційні форми політичної участі недоступні. У цьому контексті тероризм вивчають через призму його ефективності як тактики, здатної впливати на великі групи людей через страх, породжений локальними насильницькими актами.

Соціолог, Марта Креншоу[11], підкреслює соціальний вимір тероризму, вивчаючи його як наслідок нерівності, дискримінації чи тривалих конфліктів у суспільстві. Дослідження показують, що тероризм часто виникає у відповідь на соціальну несправедливість, що стимулює радикалізацію та організацію груп, які прагнуть змінити існуючий порядок. Зокрема, дослідження сучасних терористичних угруповань свідчать, що вони не лише діють у відповідь на нерівність, але й активно використовують соціальну мобілізацію через ідеологічні заклики, розповсюджені через цифрові платформи.

Розбіжності між міжнародним правом і національними законодавствами також додають складнощів до спільної боротьби з тероризмом. У міжнародному праві зусилля спрямовані на розробку універсальних критеріїв визначення тероризму, однак національні системи часто відображають політичні реалії окремих держав. Наприклад, у деяких країнах терористичними визнаються будь-які дії, що спрямовані проти державної влади або підтримують політичну опозицію. Це створює неоднозначність у трактуванні терористичних актів і суттєво ускладнює створення універсальних механізмів міжнародної боротьби. Дослідження у цій сфері, такі як роботи Луїзи Річардсон[17], підкреслюють необхідність уніфікації підходів для ефективної протидії транснаціональним загрозам.

Еволюція поглядів на тероризм свідчить про його постійну трансформацію відповідно до змін у політичних, соціальних і технологічних реаліях. У XIX столітті тероризм часто сприймався як інструмент національно-визвольної боротьби та протидії репресивним режимам. Марта Креншоу, підкреслює, що терористичні акти в цей період здебільшого були символічними і спрямовувалися на дискредитацію

політичних еліт, підрив довіри до державних структур і демонстрацію спротиву існуючим режимам. Її праці зосереджені на аналізі того, як тероризм розвивався як політичний інструмент, зокрема у статті «The Causes of Terrorism»[19], де досліджується роль тероризму в історичних контекстах.

Інший дослідник, Девід Рапопорт, у своїй праці «The Four Waves of Modern Terrorism»[12], акцентує увагу на тому, що ХІХ століття стало періодом «анархістської хвилі» тероризму, коли індивідуальні акти терору набували дедалі більшої популярності. Він підкреслює, що ці акти здебільшого орієнтувалися на конкретних політичних діячів або символи державної влади, щоб викликати страх і підкреслити слабкість автократичних режимів.

У ХХ столітті тероризм отримав нові форми, переважно пов'язані з ідеологічними та релігійними конфліктами. Брюс Хоффман у своїй праці «Inside Terrorism»[9] наголошує, що терористичні угруповання цього періоду, такі як ІРА (Ірландська республіканська армія), та інші політичні організації активно використовували насильство для привернення уваги до своїх цілей. Він підкреслює, що тероризм у цей час дедалі частіше перетворювався на політичний інструмент, що забезпечував радикальним рухам як підтримку населення, так і значну міжнародну увагу.

Водночас Мартін А. Міллер[20] у своїх дослідженнях вказує, що геополітична боротьба під час Холодної війни сприяла використанню тероризму як інструменту «проксі-війни». Держави часто фінансували терористичні угруповання, які діяли в інтересах цих країн, дозволяючи їм уникати прямої відповідальності за насильницькі дії. Зокрема, такі організації, як Хезболла чи Рух за звільнення Палестини (ФАТХ), отримували підтримку від регіональних і глобальних держав, що використовували тероризм для досягнення своїх стратегічних цілей.

У ХХІ столітті тероризм еволюціонував у глобальне явище, яке не обмежується традиційними формами насильства. Як зазначають Габріель

Вейманн[13] і Маура Конвей[21], сучасні терористичні угруповання активно використовують кіберпростір і новітні технології. Наприклад, Вейманн акцентує увагу на використанні терористами соціальних мереж для вербування і координації, тоді як Конвей досліджує роль інтернету у поширенні терористичної ідеології. Крім того, атаки з використанням дронів та кіберзброї стають ключовими інструментами сучасних терористичних стратегій, дозволяючи їм діяти з мінімальними затратами і значно розширювати вплив за межі традиційних регіонів діяльності.

Таким чином, зміни у формах тероризму підкреслюють його адаптивність і здатність відповідати на виклики часу. На сучасному етапі дослідники, такі як Томас Рід[36] і Одрі Керт Кронін[6], акцентують увагу на необхідності розробки багаторівневих стратегій, що враховують як традиційні методи терористичної діяльності, так і нові технологічні загрози. Рід, зокрема, аналізує кібертероризм і його потенціал, а Кронін підкреслює важливість глобальної координації у боротьбі з тероризмом, включаючи регулювання використання цифрових технологій та забезпечення кібербезпеки.

Значна роль у формуванні сучасного розуміння тероризму належить транснаціональним процесам, які стали результатом глобалізації. Глобалізація, з її інтегрованими транспортними, фінансовими та інформаційними мережами, створила сприятливі умови для поширення терористичних ідей і технологій. Як зазначає Майкл Фрімен[22], терористичні угруповання використовують переваги глобалізації для забезпечення фінансування, транспортування ресурсів і координації операцій через міжнародні мережі. Це охоплює використання нелегальних фінансових потоків, доступ до ринків зброї та поширення ідеології через цифрові платформи.

Транснаціональний характер тероризму підкреслює важливість його аналізу через призму міжнародних відносин. Як зазначає Луїза Річардсон[17], це явище вимагає не лише локального реагування, але й координації на рівні міжурядових організацій та регіональних об'єднань. Наприклад, такі організації, як ООН та

Інтерпол, відіграють ключову роль у зборі та обміні інформацією про терористичні загрози. Річардсон акцентує увагу на тому, що ефективність цих заходів обмежена через відсутність уніфікованих стандартів у визначенні тероризму. Багато держав мають власне бачення цього явища, що зумовлює розбіжності у правових актах і стратегіях боротьби з тероризмом.

Важливо також враховувати, що тероризм став глобальним викликом, який більше не обмежується територіальними рамками окремих держав. За даними досліджень Ноама Бен-Ашера[8], терористичні угруповання, такі як «Ісламська держава», активно використовують можливості транснаціональних фінансових та інформаційних систем для створення мереж, які діють одночасно в кількох регіонах світу. Це вимагає більш активної взаємодії між державами, особливо в аспектах обміну інформацією та гармонізації законодавства.

ООН неодноразово наголошувала на необхідності створення універсального визначення тероризму, яке враховувало б його транснаціональний характер. Політичні розбіжності між державами залишаються основним бар'єром для досягнення консенсусу. Відсутність стандартизованих підходів ускладнює розробку спільних механізмів боротьби з терористичними загрозами, що відображається як у правових актах, так і в оперативних стратегіях міжнародних організацій[1].

Розглядаючи еволюцію поглядів на тероризм як глобальну загрозу, слід зазначити, що цей феномен постійно змінює свої форми та адаптується до нових викликів і умов. У минулому тероризм асоціювався переважно з фізичним насильством, таким як бомбардування, викрадення літаків чи захоплення заручників. Дослідники, такі як Джеймс Форест[14], акцентують увагу на тому, що в ХХ столітті терористичні акти здебільшого мали символічний характер, спрямований на виклик страху та створення тиску на уряди. Проте у ХХІ столітті терористичні угруповання перейшли до нових форм діяльності, які використовують цифрові платформи та технологічні інновації для досягнення своїх цілей.

Одним із ключових напрямів сучасного тероризму є кібертероризм. Скотт Атран[5] наголошує, що використання інформаційних технологій для атак на критичну інфраструктуру, фінансові системи чи урядові платформи дозволяє терористам досягати значних руйнівних наслідків без застосування традиційного насильства. Атаки на енергетичні мережі або банківські системи можуть спричинити масштабний соціальний хаос, підриваючи довіру до державних інституцій. Такий підхід, на відміну від фізичного насильства, часто залишається невидимим для широкого загалу, але його наслідки можуть бути не менш серйозними.

Глобалізація, яка сприяє взаємопов'язаності світової спільноти, також створює нові можливості для терористичних організацій. Соціальні мережі стали ключовим інструментом для поширення ідеології, вербування нових членів та координації дій. Дослідження свідчать, що такі платформи, як Telegram і Twitter, активно використовуються терористичними угрупованнями для розповсюдження пропаганди, збору коштів і планування атак. Це трансформує тероризм у багатофункціональне явище, що виходить за межі традиційних методів насильства, зосереджуючись на інформаційному впливі[29]. Ця трансформація підкреслює необхідність оновлення підходів до вивчення тероризму. Інтеграція аналізу кіберзагроз та цифрової пропаганди у загальну концепцію боротьби з тероризмом. Науковці дедалі більше звертаються до вивчення новітніх методів, які використовують терористи, таких як створення децентралізованих мереж чи використання криптовалют для фінансування діяльності.

У контексті міжнародного права тероризм потребує глибокого переосмислення, що відображає його складність і динамічний розвиток. Традиційний підхід, заснований на визначенні тероризму через конкретні акти насильства чи їхні наслідки, вже не відповідає реаліям XXI століття. Сучасний тероризм характеризується використанням інноваційних методів і засобів, які виходять за рамки фізичного насильства, зокрема кіберзагроз і маніпуляцій

інформаційним простором. Як зазначає Березневич-Ломанюк[46], аналіз мотивів і цілей терористичних угруповань, а також їхніх методів, є ключем до розуміння їхньої логіки та створення ефективних стратегій протидії.

Особливістю сучасного етапу розвитку тероризму є його трансформація від локальних до глобальних форм, що дозволяє цьому явищу значно впливати на світову політику, економіку та безпеку. У минулому терористичні акти переважно мали місцевий характер і були зосереджені на вирішенні внутрішньополітичних чи національних питань. Однак сьогодні тероризм демонструє здатність досягати глобальних масштабів, використовуючи транснаціональні зв'язки, сучасні технології та міжнародні мережі. Теракти на вежі-близнюки Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року стали переломним моментом у світовій історії, наочно продемонструвавши, що терористичні дії можуть мати руйнівний вплив не лише на конкретні держави, але й на стабільність всієї міжнародної системи. Ця подія стимулювала створення нових глобальних механізмів протидії транснаціональним загрозам, включаючи розробку спільних антитерористичних стратегій у межах ООН, НАТО та інших організацій[69].

Концептуальні визначення тероризму залишаються центральними у формуванні міжнародної політики безпеки. Вони не лише сприяють глибшому розумінню природи цього явища, але й створюють підґрунтя для розробки ефективних стратегій його подолання. Сучасне вивчення тероризму має враховувати багатовимірність цього явища, зокрема його соціальні, економічні та технологічні трансформації. Ефективна протидія глобальному тероризму залежить від подолання політичних і правових розбіжностей між державами, гармонізації міжнародного права та впровадження інноваційних підходів до боротьби з новими викликами. Українські та зарубіжні дослідники погоджуються, що лише через інтеграцію зусиль і багатовимірний аналіз можна ефективно подолати терористичну загрозу у сучасному світі.

1.2. Історичні передумови розвитку тероризму

Тероризм як явище має багатовікову історію, що демонструє його багатогранність та здатність адаптуватися до змін у суспільно-політичному середовищі. Його еволюція тісно пов'язана зі змінами в міжнародній системі, соціальними трансформаціями та розвитком політичних структур. У різні історичні періоди тероризм використовувався як інструмент досягнення політичних цілей, що робить його одним із ключових механізмів боротьби за владу, соціальні зміни чи ідеологічне домінування.

Тероризм як політичний інструмент виник у давнину і продовжує залишатися актуальним у сучасному світі. У давніх суспільствах його прояви були пов'язані із спробами встановити контроль над певними групами чи територіями. Відомі приклади включають дії сикаріїв у стародавньому Ізраїлі, які вдавалися до насильства з метою протистояння римській окупації. Аналогічно, у Середньовіччі ісмаїліти-низари використовували вбивства як засіб політичного тиску на своїх опонентів. Ці приклади ілюструють, що тероризм часто ставав інструментом слабших груп, які прагнули протистояти могутнішим ворогам[94].

Еволюція терористичних стратегій від індивідуальних актів до масових атак демонструє зміну характеру тероризму протягом історії. У XIX столітті тероризм був переважно засобом боротьби окремих осіб чи невеликих груп проти правлячих еліт. Революціонери використовували вбивства монархів та державних діячів для привернення уваги до своїх політичних вимог. У Російській імперії організація «Народна воля» вдавалася до індивідуальних терористичних актів, таких як вбивство імператора Олександра II. Ці дії мали на меті залякати правлячі кола та надихнути ширші маси на боротьбу за соціальні зміни. Проте у XX столітті тероризм почав трансформуватися в інструмент масового впливу. Завдяки розвитку технологій та комунікацій терористичні групи змогли збільшити масштаб своїх атак і досягти глобального резонансу. Це стало можливим завдяки використанню вибухових речовин, сучасної зброї та інших інноваційних засобів. Масові теракти,

спрямовані на значну кількість жертв, стали символом терористичної діяльності у другій половині ХХ століття. Ця трансформація також пов'язана зі змінами у мотиваціях терористів: замість локальних цілей вони почали ставити перед собою глобальні завдання, такі як встановлення нового світового порядку чи захист ідеологічних переконань[108].

Вплив колоніалізму та імперіалізму на формування сучасного тероризму є ще одним важливим аспектом у вивченні його історичних передумов. Колоніальні держави часто використовували насильство для придушення антиколоніальних рухів, що спричиняло появу радикальних груп, які вдалися до терористичних методів боротьби. У багатьох колоніях Африки та Азії антиколоніальні рухи використовували акти насильства як відповідь на репресії та економічну експлуатацію. У свою чергу, імперіалістичні держави вдавалися до військових кампаній та жорстких репресій, що лише посилювало радикалізацію населення та сприяло формуванню ідеологій насильства[100].

У постколоніальний період ці тенденції не зникли, а трансформувалися у нові форми тероризму, які мають геополітичний вимір. Багато сучасних терористичних угруповань, таких як «Аль-Каїда» чи «Ісламська держава», виникли в умовах постколоніальних конфліктів та нестабільності. Ці організації використовують антиколоніальну риторику для мобілізації своїх прихильників, а також спрямовують свої дії проти колишніх колоніальних держав чи їх союзників. Таким чином, історичні передумови тероризму є невід'ємною частиною його сучасного розуміння, оскільки вони пояснюють корені цього явища та його еволюцію у глобальному контексті[124].

Колоніалізм і імперіалізм також сприяли формуванню соціально-економічних умов, які стали підґрунтям для тероризму в сучасному світі. Експлуатація ресурсів колоній, маргіналізація місцевого населення та запровадження нерівноправних соціально-економічних структур спричинили глибокі соціальні травми, які збереглися навіть після отримання незалежності

багатьма країнами. Ці травми стали джерелом конфліктів, які призвели до формування екстремістських рухів, що використовували тероризм як метод боротьби. Постколоніальні держави часто залишалися політично та економічно залежними від колишніх метрополій, що підсилювало відчуття несправедливості та сприяло радикалізації окремих груп населення. У багатьох випадках терористичні групи, що виникли у постколоніальному середовищі, ставили перед собою завдання не лише боротьби проти іноземного панування, але й трансформації власних суспільств. Радикальні ісламські рухи, такі як «Брати-мусульмани», виникли в умовах, коли місцеві еліти, підтримувані колишніми колоніальними державами, не могли забезпечити рівність і справедливість. Ці групи почали використовувати терористичні методи як засіб залякування урядів і стимулювання соціальних змін. Таким чином, колоніальна спадщина стала не лише джерелом економічної та політичної нестабільності, але й ідеологічним підґрунтям для сучасного тероризму[89].

Важливу роль у формуванні сучасного тероризму відіграли також геополітичні суперечності, які виникли внаслідок колоніального розподілу світу. Нерівномірний розподіл територій, штучне створення державних кордонів та нерівноправний доступ до ресурсів створили умови для виникнення численних конфліктів, які згодом переросли в терористичні акти. Зокрема, на Близькому Сході та в Північній Африці, де після завершення колоніального панування залишилися невирішені етнічні та релігійні протиріччя, тероризм став поширеним інструментом у боротьбі за владу та ресурси. Подібна ситуація спостерігається і в Південній Азії, де наслідки британського колоніального правління продовжують впливати на міжетнічні та міжрелігійні конфлікти.

Особливістю сучасного тероризму є його багатогранність та здатність пристосовуватися до нових умов. У процесі своєї еволюції тероризм перейшов від боротьби за національну незалежність до вирішення глобальних питань, таких як ідеологічне домінування, геополітичний вплив та економічний контроль.

Використання тероризму як політичного інструменту в умовах глобалізації підкреслює його актуальність і сьогодні. Це явище продовжує відігравати важливу роль у міжнародних відносинах, впливаючи на політичні процеси, економічну стабільність та безпеку. Еволюція тероризму від індивідуальних актів до масових атак, що впливають на мільйони людей, демонструє його здатність адаптуватися до змін у світовій системі. Сучасний тероризм є результатом складної взаємодії політичних, економічних, соціальних та культурних факторів, що сформувалися в історичному контексті. Розуміння цих передумов є критично важливим для розробки ефективних стратегій протидії тероризму, які враховують не лише його безпосередні прояви, але й глибинні причини. Аналіз історичних передумов розвитку тероризму дозволяє краще зрозуміти його сутність, логіку дій та потенційні напрями еволюції у майбутньому[112].

1.3. Класифікація тероризму

Класифікація тероризму є важливим елементом його вивчення, який дозволяє глибше зрозуміти це явище та розробити ефективні стратегії протидії. Вчені та практики згоджуються, що для систематизації тероризму необхідно враховувати кілька ключових критеріїв, які відображають його масштаби, об'єкти атак та організаційний рівень. Одним із перших дослідників, які сформулювали системні підходи до класифікації тероризму, є Брюс Гоффман, який наголошував на важливості розгляду географічного масштабу, цільових об'єктів і ступеня організації терористичних угруповань.

Перелік критеріїв включає:

Масштаб терористичної діяльності: локальний, регіональний або глобальний рівень впливу.

Об'єкти атак: спрямованість терористичних дій на цивільних осіб, політичні установи чи критичну інфраструктуру.

Рівень організації: державний, недержавний або транснаціональний тероризм.

Ці критерії дозволяють систематизувати різноманітні аспекти терористичної діяльності, виявити взаємозв'язки між її формами та забезпечити комплексний підхід до її аналізу.

Критерій класифікації	Види тероризму
Масштаб терористичної діяльності	Локальний, регіональний, глобальний
Об'єкти атак	Цивільні, політичні, інфраструктурні
Рівень організації	Державний, недержавний, транснаціональний

Види тероризму за масштабом: локальний, регіональний, глобальний.

Класифікація тероризму за масштабом охоплює кілька рівнів, які відображають географічну поширеність та цільову спрямованість терористичної діяльності. Локальний тероризм, як правило, зосереджений на вузькому географічному просторі, часто в межах однієї держави або навіть окремого регіону. Його основна характеристика - обмежений вплив, який здебільшого пов'язаний із внутрішніми політичними чи соціальними проблемами країни. Локальні терористичні угруповання часто діють у рамках певної громади, етнічної чи релігійної групи, і їхні цілі зазвичай спрямовані на зміну внутрішнього порядку чи боротьбу з місцевими політичними опонентами. Такі групи можуть виступати проти урядових політик, висловлювати невдоволення економічною нерівністю або протестувати проти культурної чи релігійної дискримінації. Локальний тероризм часто характеризується низьким рівнем організації та обмеженим використанням ресурсів, хоча він може бути надзвичайно руйнівним для місцевих спільнот[66].

Регіональний тероризм виходить за межі однієї країни, але залишається обмеженим певним географічним простором. Він часто виникає внаслідок спільних проблем декількох держав у межах одного регіону, таких як етнічні конфлікти, нестабільність кордонів або боротьба за ресурси. Терористичні угруповання, які діють на регіональному рівні, зазвичай мають більш розвинену структуру та доступ до значних ресурсів. Вони можуть співпрацювати з іншими групами у межах регіону, формуючи коаліції або мережі. Одним із характерних аспектів регіонального тероризму є його здатність викликати дестабілізацію не лише в одній країні, але й у сусідніх державах. Це, своєю чергою, створює ризики для регіональної безпеки та міжнародного порядку[88].

Глобальний тероризм, у свою чергу, має найбільший масштаб і найсерйозніші наслідки для міжнародної безпеки. Це явище характеризується наявністю транснаціональних терористичних угруповань, які здійснюють операції в різних країнах і континентах. Глобальний тероризм спрямований не лише на досягнення локальних чи регіональних цілей, але й на вплив на світову спільноту загалом. Такі угруповання використовують міжнародні ресурси, мережі зв'язку та фінансування для організації атак у масштабах, які впливають на глобальну політику та економіку. Однією з головних характеристик глобального тероризму є його здатність мобілізувати прихильників у різних країнах через ідеологічні заклики та використання сучасних технологій[64].

Кожен із цих рівнів тероризму має свої особливості, але вони часто взаємопов'язані, утворюючи складну систему. Локальний тероризм може перерости в регіональний, якщо проблеми, які його спричинили, залишаються невирішеними. Регіональний тероризм, своєю чергою, може стати основою для глобальних загроз, особливо якщо терористичні угруповання знаходять підтримку за межами свого регіону. Така еволюція підкреслює необхідність системного підходу до аналізу тероризму та розробки стратегій для його протидії, які

враховують не лише локальні чи регіональні особливості, але й глобальний контекст.

Розподіл за об'єктами атак: цивільні, політичні, інфраструктурні

Класифікація тероризму за об'єктами атак дозволяє глибше зрозуміти логіку дій терористичних угруповань та обрати відповідні механізми протидії. Одним із ключових аспектів терористичних актів є вибір цілі, що визначає характер і наслідки атаки. Залежно від цього, виділяють три основні категорії об'єктів атак: цивільні, політичні та інфраструктурні. Кожна з цих категорій має свої особливості та створює різні виклики для забезпечення безпеки.

Терористичні атаки, спрямовані на цивільних осіб, є найбільш поширеними та водночас найбільш руйнівними з точки зору психологічного впливу. Основною метою таких дій є створення атмосфери страху та паніки серед населення, що сприяє поширенню невпевненості в спроможності держави забезпечити безпеку своїх громадян. Терористи обирають місця масового скупчення людей, такі як громадський транспорт, ринки чи навчальні заклади, аби завдати максимальної шкоди та отримати широкий розголос у медіа. Такі акти мають не лише фізичні наслідки, але й суттєво впливають на соціальну стабільність, підриваючи довіру до державних інституцій. Водночас вони створюють значні гуманітарні виклики, пов'язані з наданням допомоги постраждалим та подоланням наслідків атак[104].

Політичні об'єкти є ще однією важливою категорією, яка приваблює увагу терористичних угруповань. У цьому випадку атаки спрямовані на представників державної влади, політичних лідерів або інституції, що символізують державну структуру. Метою таких атак зазвичай є не лише фізичне усунення конкретних осіб, але й підрив політичної стабільності, дискредитація державного апарату або створення кризи управління. Політичні атаки часто мають високий резонанс і використовуються терористами для привернення уваги міжнародної спільноти до їхніх вимог чи ідеологій. Прикладами таких об'єктів можуть бути урядові будівлі, дипломатичні представництва, судові установи чи офіси політичних партій.

Інфраструктурні об'єкти становлять третю важливу категорію, яка привертає увагу терористів через їхній стратегічний характер і здатність завдавати значної шкоди економічній і соціальній стабільності. До цієї категорії належать об'єкти транспортної інфраструктури (аеропорти, залізничні станції, порти), енергетичні системи (електростанції, нафтопроводи, газові магістралі) та комунікаційні мережі (телекомунікаційні вузли, інтернет-центри). Атаки на інфраструктуру мають довготривалі наслідки, оскільки порушують функціонування важливих систем і потребують значних ресурсів для відновлення. Такі дії також можуть мати значний вплив на економіку, оскільки зупинка роботи інфраструктурних об'єктів призводить до фінансових втрат і порушення логістичних ланцюгів[44].

Характерною рисою терористичних атак є те, що вони часто спрямовані одночасно на декілька категорій об'єктів. Атака на транспортний вузол може бути розрахована як на цивільні втрати, так і на руйнування стратегічної інфраструктури. Ця взаємозалежність між об'єктами атак підкреслює складність терористичних загроз та необхідність їх комплексного аналізу. Розуміння особливостей кожної категорії дозволяє розробляти ефективні стратегії протидії, які враховують як специфіку об'єктів атак, так і мотивацію терористичних угруповань.

Класифікація за рівнем організації: державний, недержавний, транснаціональний

Класифікація тероризму за рівнем організації дозволяє розглянути ступінь структурованості терористичних угруповань, їхні методи діяльності та масштаби впливу. Залежно від цього рівня, тероризм поділяється на державний, недержавний і транснаціональний. Кожен із цих видів має свої унікальні характеристики, мотивації та способи реалізації, що значно впливають на стратегії протидії.

Державний тероризм є одним із найбільш суперечливих і водночас небезпечних видів тероризму. Він полягає у використанні державних ресурсів для здійснення актів насильства з метою досягнення політичних, ідеологічних чи стратегічних цілей. Часто державний тероризм проявляється у формі репресій

проти власного населення, спрямованих на придушення опозиції чи встановлення абсолютного контролю. Іншою формою цього явища є спонсорвання терористичних угруповань за межами держави для досягнення геополітичних інтересів. Наприклад, деякі держави використовують терористичні групи як інструмент гібридної війни, щоб дестабілізувати сусідні країни або впливати на міжнародну політику. Цей вид тероризму важко контролювати через його офіційну легітимізацію в межах державного апарату, що ускладнює притягнення до відповідальності[82].

Недержавний тероризм, у свою чергу, охоплює діяльність угруповань, які не пов'язані з урядовими структурами. Ці групи часто мають чітко визначену ідеологію, яка стає основою для їхньої діяльності. Недержавні терористичні угруповання зазвичай формуються з метою боротьби проти урядів, встановлення нових політичних режимів чи досягнення релігійних або етнічних цілей. Недержавні терористи діють у межах конкретних регіонів, хоча їхній вплив може поширюватися і за їхні межі, особливо у випадках, коли вони отримують підтримку з-за кордону. Їхні методи варіюються від індивідуальних атак до масштабних операцій, спрямованих на дестабілізацію політичного режиму чи залякування населення. Незважаючи на те, що недержавні угруповання зазвичай мають обмежені ресурси, вони можуть бути дуже ефективними завдяки використанню сучасних технологій та ретельного планування[63].

Транснаціональний тероризм є найскладнішою формою, оскільки його організації діють у межах кількох держав, часто не маючи прив'язки до конкретної території. Такі групи мають мережеву структуру, що дозволяє їм координувати свої дії у глобальному масштабі. Вони використовують сучасні інформаційні технології для вербування, комунікації та фінансування. Транснаціональні терористи часто мають доступ до значних ресурсів, які вони отримують через нелегальні канали, такі як торгівля наркотиками, зброєю чи людьми. Крім того, такі угруповання прагнуть впливати на міжнародну політику, намагаючись створити або підтримати

ідеологічні, релігійні чи політичні рухи у різних частинах світу. Їхня діяльність становить серйозну загрозу для міжнародної безпеки, оскільки вони здатні дестабілізувати навіть найбільш розвинені країни[107].

Класифікація тероризму за рівнем організації допомагає зрозуміти, як різні типи терористичних структур функціонують у сучасному світі. Відмінності між державним, недержавним і транснаціональним тероризмом підкреслюють необхідність розробки адаптивних стратегій протидії, які враховують специфіку кожного виду. Аналіз цих категорій також сприяє кращому розумінню масштабів терористичної діяльності та її впливу на глобальну стабільність.

1.4. Міжнародно-правові основи боротьби з тероризмом

Міжнародне право відіграє ключову роль у боротьбі з тероризмом, оскільки забезпечує нормативну базу для координації дій між державами, спрямованих на запобігання терористичним актам, переслідування злочинців і захист прав потерпілих. За останні десятиліття було розроблено низку міжнародних документів, які регулюють питання боротьби з тероризмом і встановлюють спільні стандарти для держав-учасниць. Ці документи можна умовно поділити на універсальні конвенції, регіональні угоди та резолюції міжнародних організацій.

Основу міжнародно-правового регулювання у сфері протидії тероризму становлять універсальні конвенції, прийняті під егідою Організації Об'єднаних Націй. Однією з перших таких конвенцій була Конвенція про запобігання незаконному захопленню повітряних суден 1970 року, яка встановила правові норми щодо боротьби з авіаційним тероризмом [72]. У подальшому ці норми були розширені Монреальською конвенцією 1971 року[73], яка охоплює злочини, пов'язані з незаконним актом насильства проти повітряних суден і їх пасажирів. Ці документи стали фундаментом для боротьби з одним із найперших видів тероризму, який набув міжнародного характеру, — авіаційним.

Не менш важливою є Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням заручників 1979 року[92], яка була прийнята для регулювання одного з найжорстокіших видів терористичних дій. Цей документ визначив міжнародний обов'язок держав запобігати захопленню заручників, переслідувати винних та надавати взаємну правову допомогу у розслідуванні таких злочинів. Пізніше, у 1988 році, було ухвалено Конвенцію про боротьбу з незаконними актами[74], спрямованими проти безпеки морського судноплавства, яка стала відповіддю на загрозу терористичних атак у міжнародних водах. Документ охоплює широке коло питань, пов'язаних із безпекою судноплавства, і встановлює правові механізми притягнення до відповідальності за акти тероризму на морі.

Ключову роль у боротьбі з фінансуванням тероризму відіграє Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року[91]. Цей документ запровадив низку заходів, спрямованих на запобігання фінансовій підтримці терористичних організацій, включаючи заморожування активів, контроль фінансових потоків і притягнення до відповідальності за участь у фінансуванні терористичних актів. Конвенція стала важливим інструментом у боротьбі з фінансовою основою тероризму, що дозволяє позбавити терористичні угруповання їхніх головних ресурсів.

Крім універсальних конвенцій, значну роль у міжнародно-правовій боротьбі з тероризмом відіграють резолюції Ради Безпеки ООН. Зокрема, Резолюція 1373, ухвалена у 2001 році після терористичних атак 11 вересня, встановила обов'язкові для держав вимоги щодо запобігання тероризму, посилення контролю за фінансовими потоками та обміну інформацією між країнами[122]. Резолюція також передбачала створення спеціального Комітету Ради Безпеки з питань боротьби з тероризмом, який здійснює моніторинг виконання державами зобов'язань у цій сфері. Інша важлива резолюція — 1540, ухвалена у 2004 році[37], стосується запобігання доступу терористичних угруповань до зброї масового ураження,

встановлюючи вимоги до держав щодо посилення контролю за виробництвом, зберіганням і транспортуванням таких матеріалів[86].

Регіональні угоди також становлять важливий елемент міжнародного механізму боротьби з тероризмом. Європейська конвенція про запобігання тероризму, прийнята Радою Європи у 1977 році[76], зосереджується на правовій допомозі та екстрадиції осіб, причетних до терористичних актів. У свою чергу, Африканський союз ухвалив Конвенцію про запобігання тероризму у 1999 році[91], яка враховує специфіку терористичних загроз на континенті, включаючи діяльність збройних угруповань та міжетнічні конфлікти. Міжнародні документи, включаючи універсальні конвенції, резолюції Ради Безпеки ООН та регіональні угоди, створюють основу для глобальної боротьби з тероризмом. Вони визначають спільні стандарти для держав, спрямовані на запобігання тероризму, переслідування винних і мінімізацію наслідків терористичних атак. Однак, незважаючи на значний прогрес у цьому напрямі, ефективність міжнародно-правового регулювання часто залежить від готовності держав співпрацювати та дотримуватися взятих на себе зобов'язань[52].

Організація Об'єднаних Націй відіграє ключову роль у координації міжнародних зусиль щодо боротьби з тероризмом. Її діяльність спрямована на створення комплексної системи правових, політичних та інституційних механізмів, які забезпечують глобальну реакцію на терористичні загрози. У цьому контексті ООН працює у кількох основних напрямках, зокрема розробляє універсальні стандарти боротьби з тероризмом, стимулює співпрацю між державами-членами та здійснює моніторинг виконання міжнародних норм.

Одним із найважливіших досягнень ООН у сфері боротьби з тероризмом стало ухвалення Глобальної контртерористичної стратегії у 2006 році[53]. Цей документ став першим у своєму роді, що визначив загальні принципи, які мають спрямовувати дії міжнародної спільноти у протидії тероризму. Стратегія включає чотири основні напрями: запобігання умовам, що сприяють поширенню тероризму;

посилення міжнародного співробітництва; розробку механізмів для боротьби з терористичними актами; захист прав людини та дотримання верховенства права під час реалізації антитерористичних заходів. Завдяки цьому документу ООН змогла впровадити системний підхід до боротьби з тероризмом, що охоплює не лише оперативні, але й превентивні аспекти[116].

Особливу роль у реалізації цієї стратегії відіграє Управління ООН з питань боротьби з тероризмом, створене у 2017 році[68]. Це управління займається координацією дій між державами-членами, надає технічну допомогу у впровадженні антитерористичних заходів та розробляє рекомендації для урядів щодо підвищення ефективності національних стратегій боротьби з тероризмом. У рамках своєї діяльності Управління активно співпрацює з іншими структурними підрозділами ООН, такими як Управління з наркотиків і злочинності, що забезпечує синергетичний підхід до вирішення комплексних проблем, пов'язаних із тероризмом[54**Error! Reference source not found.**].

Рада Безпеки ООН є ще одним важливим механізмом, який забезпечує реагування на терористичні загрози. Після терактів 11 вересня 2001 року Рада Безпеки ухвалила Резолюцію 1373, яка стала поворотним моментом у формуванні міжнародного антитерористичного порядку денного[122]. Цей документ зобов'язав держави-члени посилити контроль за фінансуванням тероризму, активізувати обмін інформацією та запровадити заходи з попередження терористичних актів. Резолюція також передбачала створення Комітету Ради Безпеки з питань боротьби з тероризмом, який здійснює моніторинг виконання державами-членами своїх зобов'язань. Комітет відіграє важливу роль у забезпеченні підзвітності держав щодо їхньої антитерористичної діяльності та сприяє впровадженню найкращих практик у цій сфері.

Інструментом ООН у боротьбі з тероризмом є спеціалізовані санкційні режими, спрямовані на обмеження діяльності терористичних організацій та їхніх прихильників. Комітет Ради Безпеки 1267, створений для боротьби з

терористичними групами, запровадив списки осіб та організацій, пов'язаних із тероризмом, на яких накладено санкції, такі як замороження активів, заборона на поїздки та ембарго на постачання зброї[95]. Це дозволяє значно обмежити фінансові та логістичні можливості терористів. ООН також відіграє провідну роль у стимулюванні регіональної співпраці у боротьбі з тероризмом. Через свої регіональні офіси та спеціалізовані місії Організація сприяє обміну інформацією між країнами, розробці спільних операцій та узгодженню правових норм. Організація активно співпрацює з регіональними організаціями, такими як Африканський Союз, Європейський Союз та Асоціація держав Південно-Східної Азії, для адаптації глобальних стандартів до регіональних реалій[101].

Незважаючи на значний прогрес у діяльності ООН, існує низка викликів, які обмежують її ефективність у боротьбі з тероризмом. Одним із головних є недостатня координація між державами-членами та різними структурами ООН, що може призводити до дублювання зусиль або втрати ресурсів. Іншою проблемою є політизація процесу ухвалення рішень, що іноді заважає досягненню консенсусу з ключових питань. Проте, попри ці труднощі, діяльність ООН залишається важливим елементом міжнародної боротьби з тероризмом, забезпечуючи платформу для співпраці та формування спільного бачення глобальної безпеки.

Однією з найважливіших складових міжнародної боротьби з тероризмом є імплементація норм і стандартів, закріплених у міжнародних документах, у національні правові системи. Цей процес має на меті забезпечити ефективне застосування міжнародного права в конкретних правових, політичних і соціально-економічних умовах кожної держави. Проте реалізація цього завдання стикається з низкою серйозних проблем, які ускладнюють гармонізацію міжнародного та національного законодавства.

Першою значною перешкодою є різниця у правових системах держав, яка суттєво впливає на адаптацію міжнародних норм. У світі існують різні типи правових систем, включаючи континентальне, загальне, релігійне та змішане право.

Кожна з них має свої підходи до закріплення та застосування міжнародних норм. У країнах із континентальною правовою системою (Франція, Німеччина) міжнародні договори, як правило, мають пряме застосування після їх ратифікації, тоді як у країнах із загальним правом (США, Велика Британія) може вимагатися додаткова імплементація через національні закони. Це створює нерівномірність у застосуванні міжнародних стандартів, що ускладнює координацію зусиль між державами[45].

Другою проблемою є відмінності в політичних пріоритетах держав. Уряди часто адаптують міжнародні норми з урахуванням власних національних інтересів, що може призводити до вибіркового виконання міжнародних зобов'язань. Деякі країни акцентують увагу на боротьбі з певними видами тероризму, які безпосередньо загрожують їхній національній безпеці, тоді як інші аспекти, які не мають прямого впливу на внутрішню ситуацію, залишаються поза увагою. Це може створювати прогалини у глобальній системі боротьби з тероризмом, особливо якщо певна держава стає «слабкою ланкою», яка не виконує міжнародних зобов'язань у повному обсязі[47].

Третьою перешкодою є обмеженість ресурсів, які мають у своєму розпорядженні багато держав для впровадження міжнародних стандартів. Уряди часто стикаються з фінансовими, технічними та адміністративними труднощами, які заважають ефективно імплементувати складні міжнародно-правові механізми. Запровадження суворих заходів для боротьби з фінансуванням тероризму може вимагати значних інвестицій у модернізацію фінансової системи, навчання персоналу та розробку інформаційних технологій. У країнах із низьким рівнем економічного розвитку такі витрати можуть бути непосильними, що робить імплементацію міжнародних норм майже неможливою без зовнішньої допомоги.

Четвертою проблемою є політична нестабільність у багатьох регіонах світу, яка ускладнює не лише адаптацію міжнародних норм, але й їхнє ефективне застосування. Уряди країн, що перебувають у стані політичної кризи, часто зосереджуються на вирішенні внутрішніх проблем, залишаючи міжнародні

зобов'язання на другому плані. У деяких випадках нестабільність може навіть сприяти розвитку тероризму, оскільки слабкі державні інститути не здатні забезпечити виконання законодавства чи ефективний контроль за територією.

П'ятою ключовою перешкодою є питання прав людини. Імплементация міжнародних норм щодо боротьби з тероризмом часто стикається з ризиком порушення основних свобод і прав громадян. Ухвалюючи закони, спрямовані на запобігання тероризму, країни вводять жорсткі обмеження на свободу слова, право на приватність чи свободу пересування. Це викликає критику з боку міжнародних правозахисних організацій і може створювати конфлікти між зобов'язаннями держав у сфері боротьби з тероризмом і необхідністю дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини[65].

Незважаючи на ці труднощі, імплементация міжнародних норм залишається важливою складовою у боротьбі з тероризмом. Міжнародна спільнота постійно працює над вдосконаленням механізмів технічної підтримки та моніторингу, що дозволяє державам-учасницям долати існуючі проблеми. Наприклад, програми технічної допомоги ООН включають навчання, надання експертної підтримки та сприяння у впровадженні сучасних технологій, які спрямовані на підвищення ефективності боротьби з тероризмом. Таким чином, хоча процес імплементации міжнародних норм є складним і багатовимірним, він залишається невід'ємною частиною глобальної системи безпеки.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було проведено теоретичний аналіз тероризму як складного, багатогранного явища, що впливає на систему міжнародних відносин. Результати дослідження узагальнили ключові підходи до розуміння природи тероризму, його еволюцію та правові аспекти боротьби з цим явищем.

Глобальні визначення тероризму та концептуальні підходи. Аналіз наукової літератури та міжнародних правових актів виявив відсутність універсального визначення тероризму, що ускладнює його дослідження та регулювання. Розглянуто основні підходи до аналізу тероризму — політичний, соціологічний, правовий, психологічний, кожен із яких зосереджується на різних аспектах явища. Ця багатогранність пояснює, чому тероризм трактують по-різному в різних державах і правових системах.

Історичні передумови розвитку тероризму. Дослідження історичних витоків тероризму дозволило виявити етапи його еволюції: від індивідуальних політичних актів у XIX столітті до масових атак у сучасний період. Особлива увага приділена впливу колоніалізму та імперіалізму, які сформували економічні, соціальні та політичні умови для виникнення терористичних рухів. Це дало змогу простежити зв'язок між історичними процесами та сучасними формами терористичної діяльності.

Класифікація тероризму за об'єктивними критеріями. Проведено систематизацію терористичних актів за масштабом (локальний, регіональний, глобальний), об'єктами атак (цивільні, політичні, інфраструктурні) та рівнем організації (державний, недержавний, транснаціональний). Такий підхід дозволив виділити ключові характеристики терористичних загроз і визначити їхній вплив на національну та міжнародну безпеку. Це забезпечило комплексне розуміння структури терористичної діяльності.

Міжнародно-правові основи боротьби з тероризмом. Розглянуто основні міжнародні документи (конвенції, резолюції, регіональні угоди), які становлять основу правового регулювання боротьби з тероризмом. Зазначено, що ефективність їхнього застосування залежить від імплементації в національне законодавство, що стикається з викликами, такими як різниця у правових системах, політичні пріоритети держав та недостатнє фінансування. Особлива увага приділена

діяльності ООН, яка є ключовим координатором у формуванні глобального антитерористичного порядку.

Узагальнюючи результати розділу, можна зазначити, що теоретичні засади дослідження тероризму закладають фундамент для аналізу сучасних викликів у глобальній системі безпеки. Розуміння сутності, історичних аспектів та міжнародно-правового регулювання тероризму є важливим етапом у визначенні стратегій протидії цьому явищу.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТЕРОРИЗМУ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Геополітичні чинники поширення тероризму

Регіональні конфлікти виступають одним із найбільш значущих каталізаторів активізації терористичних рухів у сучасному світі. Вони створюють соціальну і політичну нестабільність, яка стає сприятливим ґрунтом для розвитку терористичних організацій. У зонах конфліктів формуються умови для поширення радикальних ідеологій, а також для залучення місцевого населення до терористичної діяльності, особливо коли люди стикаються з несправедливістю, соціальною нерівністю або системними порушеннями прав. Регіональні конфлікти зазвичай характеризуються тривалою напруженістю, що стає основою для радикалізації. Як у країнах Близького Сходу, таких як Сирія чи Ємен, збройні протистояння створили безладдя, у якому терористичні організації можуть діяти практично безкарно. У таких умовах радикальні групи заповнюють вакуум влади, забезпечуючи місцевому населенню базові послуги, такі як охорона чи продовольство, одночасно поширюючи свою ідеологію. Конфлікти також надають терористам доступ до зброї, що ще більше підсилює їхній вплив[23].

Важливим аспектом є вплив регіональних конфліктів на створення масштабних гуманітарних криз, які стають каталізатором розвитку терористичних рухів. Мільйони біженців, переміщених осіб та осіб, які втратили свої домівки, опиняються в умовах безробіття, відсутності освіти та медичної допомоги. У таких обставинах терористичні угруповання вербують нових членів, обіцяючи фінансову стабільність, захист або можливість помсти за пережиті трагедії. Крім того, багато людей, що виростили у зонах конфліктів, не знають іншого способу життя, окрім насильства, що сприяє формуванню покоління, яке схильне до терористичної діяльності[113].

Регіональні конфлікти також сприяють транснаціоналізації тероризму. Учасники локальних збройних протистоянь часто переміщуються до інших регіонів, приносячи з собою радикальні ідеології та тактики терористичної діяльності. Бойовики, які отримали досвід у зонах конфліктів, таких як Афганістан чи Сирія, повертаються до своїх країн походження або мігрують до інших держав, поширюючи радикальні ідеї. Це створює глобальні виклики для безпеки, оскільки терористичні мережі виходять за межі локальних конфліктів, набуваючи міжнародного характеру.

Крім того, регіональні конфлікти значною мірою впливають на економічну стабільність регіонів. Втрата доступу до ресурсів, знищення інфраструктури, блокування торговельних шляхів і значні фінансові витрати на збройні протистояння підривають економічну основу держав. У таких умовах терористичні угруповання часто контролюють нелегальну торгівлю ресурсами, що забезпечує їхнє фінансування та дозволяє продовжувати діяльність. У конфліктних зонах нелегальна торгівля нафтою, наркотиками або зброєю стає основним джерелом доходів для терористів[51].

Узагальнюючи, можна зазначити, що регіональні конфлікти є критично важливим чинником, який сприяє поширенню тероризму. Вони створюють сприятливе середовище для радикалізації, надають доступ до ресурсів і зброї, а також сприяють транснаціоналізації терористичних загроз. Вирішення проблем, пов'язаних із регіональними конфліктами, є необхідною умовою для ефективної боротьби з тероризмом на глобальному рівні.

Слабкі держави є одним із ключових факторів, які сприяють поширенню тероризму в сучасному світі. Їхня неспроможність забезпечити належний рівень державного управління, контролю над територією та гарантувати безпеку громадян створює вакуум, який активно використовують терористичні угруповання. Відсутність ефективного управління, системної політики у сфері безпеки, а також

соціально-економічних програм призводить до підвищення рівня радикалізації населення і збільшує ризик формування терористичних осередків[55].

Однією з головних характеристик слабких держав є їхня нездатність контролювати власні кордони, що сприяє проникненню терористичних мереж. У таких умовах терористичні угруповання отримують можливість безперешкодно пересувати своїх бойовиків, переміщувати зброю, фінансові ресурси та здійснювати логістичну підтримку. Нестабільність кордонів, характерна для таких країн, як Лівія чи Малі, створює ідеальні умови для розвитку нелегальних мереж, які можуть функціонувати без ризику викриття. Ще одним важливим аспектом є слабкість правової системи у таких державах. Відсутність ефективної судової системи та органів правопорядку дозволяє терористичним організаціям діяти безкарно. Корупція, яка є поширеним явищем у слабких державах, також відіграє значну роль у сприянні терористичній діяльності. Високий рівень корупції серед чиновників і правоохоронних органів дозволяє терористам отримувати доступ до стратегічно важливих ресурсів, таких як зброя чи інформація. У багатьох країнах Африки терористичні угруповання успішно використовують корупційні схеми для забезпечення безперешкодної діяльності[84].

Соціально-економічні проблеми є ще одним критичним чинником, який пов'язує слабкі держави з поширенням тероризму. Масове безробіття, низький рівень освіти, відсутність перспектив для молоді та загальна соціальна несправедливість створюють середовище, сприятливе для радикалізації. Терористичні угруповання часто використовують такі умови для вербування нових членів, пропонуючи їм фінансову стабільність або обіцянки боротьби за соціальну справедливість. Цей механізм особливо ефективний у сільських регіонах чи депресивних районах міст, де державна присутність мінімальна[98].

Важливо також зазначити, що у слабких державах часто виникає відчуття маргіналізації серед окремих етнічних чи релігійних груп. Нездатність уряду забезпечити рівноправність та інтеграцію всіх громадян стає джерелом конфліктів,

які можуть перерости в терористичну діяльність. Терористичні організації використовують ці почуття для мобілізації підтримки та легітимізації своєї діяльності в очах місцевого населення. Слабкі держави також стають джерелом фінансування тероризму через нелегальну діяльність, таку як контрабанда, торгівля наркотиками чи експлуатація природних ресурсів. Відсутність ефективного контролю за економічною діяльністю дозволяє терористам використовувати ці джерела для фінансування своїх операцій. Терористичні угруповання Західної Африки активно залучені до торгівлі наркотиками, отримуючи значні доходи для підтримки своєї діяльності[81].

Слабкі держави створюють ідеальне середовище для розвитку тероризму через поєднання політичної нестабільності, слабкості правової системи, соціально-економічних проблем та відсутності ефективного управління. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, який би включав як зміцнення державних інституцій, так і міжнародну підтримку для стабілізації таких країн. Лише таким чином можна зменшити вплив слабких держав на поширення тероризму у світі.

Геополітична конкуренція між державами є ще одним важливим чинником, що сприяє поширенню тероризму. Суперництво за вплив у стратегічно важливих регіонах, контроль над ресурсами та утвердження ідеологічного домінування часто створює умови, за яких терористичні групи отримують можливості для розвитку. У таких обставинах терористичні угруповання можуть використовувати геополітичні конфлікти як інструмент для досягнення своїх цілей або ставати непрямыми бенефіціарами міжнародних протиріч. Одним із механізмів, за допомогою якого геополітична конкуренція сприяє поширенню тероризму, є створення зон нестабільності внаслідок втручання у внутрішні справи інших держав. Коли сильніші держави намагаються впливати на політику слабших країн або змінювати їхні уряди через підтримку певних груп чи режимів, це може призводити до дестабілізації ситуації. У таких умовах терористичні угруповання знаходять сприятливий ґрунт для своєї діяльності. Військові втручання чи фінансування

локальних збройних угруповань можуть послабити центральну владу, залишаючи простір для формування терористичних осередків.

Геополітичне суперництво також стимулює тероризм через непряме сприяння радикалізації населення. Протистояння великих держав часто супроводжується пропагандою, яка апелює до ідеологічних, релігійних або національних почуттів. Ця риторика може використовуватися терористичними організаціями для мобілізації прихильників, особливо якщо місцеве населення сприймає міжнародну політику як несправедливу або агресивну. Іноземні військові операції часто використовуються терористами для підсилення своїх позицій, пропагуючи ідею боротьби проти «зовнішнього ворога». Важливим аспектом є також те, що геополітична конкуренція часто створює подвійні стандарти у боротьбі з тероризмом. Держави можуть використовувати терористичні угруповання як інструмент у своїх геополітичних стратегіях, надаючи їм підтримку, коли це відповідає їхнім інтересам. Така ситуація не лише посилює вплив терористів, але й підриває довіру до міжнародних механізмів боротьби з тероризмом. Надання підтримки певним радикальним групам у межах регіональних конфліктів може створити довгострокову загрозу, оскільки ці групи згодом можуть вийти з-під контролю і діяти у власних інтересах[70].

Ресурсна конкуренція також є важливим фактором, що сприяє поширенню тероризму. Держави, які суперничають за контроль над природними ресурсами, такими як нафта, газ чи вода, часто залишають конфліктні регіони у стані нестабільності, що стає основою для формування терористичних мереж. Боротьба за доступ до стратегічних ресурсів у регіонах Близького Сходу чи Африки часто супроводжується збройними конфліктами, які створюють сприятливі умови для діяльності терористів. У таких умовах терористичні угруповання не лише використовують конфлікти для досягнення своїх цілей, але й отримують прибутки від нелегального видобутку та торгівлі ресурсами[71].

Окремо слід зазначити роль геополітичної конкуренції у створенні нових форм тероризму, таких як кібертероризм чи економічно спрямовані атаки. У сучасному світі суперництво великих держав переходить у сферу технологій і економіки, створюючи нові загрози для глобальної безпеки. Терористичні угруповання використовують напруженість між державами для розвитку власних стратегій, спрямованих на підрив економічної чи інформаційної інфраструктури. Кібертерористичні атаки, що здійснюються під егідою геополітичних конфліктів, можуть мати серйозні наслідки для міжнародної стабільності[67].

Геополітична конкуренція є потужним каталізатором терористичних загроз. Вона сприяє нестабільності, радикалізації, створенню подвійних стандартів у міжнародній політиці та появі нових форм тероризму. Для подолання цього виклику необхідна більш скоординована та прозора міжнародна політика, яка б забезпечувала справедливе врегулювання геополітичних конфліктів і зменшення ризиків, пов'язаних із тероризмом.

2.2. Інноваційні методи терористичної діяльності

Сучасний тероризм все частіше характеризується використанням передових технологій, які забезпечують значно більшу ефективність операцій терористичних угруповань і розширюють межі їхнього впливу. Технологічний прогрес надає терористам нові інструменти для досягнення своїх цілей, включаючи кібератаки, маніпуляцію інформацією та доступ до нових видів зброї. Виникнення високотехнологічних загроз посилює складність боротьби з тероризмом, оскільки традиційні підходи стають дедалі менш ефективними.

Кібертероризм є однією з найважливіших новітніх форм терористичної діяльності. Терористи активно використовують кіберпростір для здійснення атак на критичну інфраструктуру, фінансові установи та урядові органи. Кібертерористичні атаки можуть бути спрямовані на порушення роботи

електричних мереж, водопостачання або транспортних систем, що має руйнівний вплив на державну стабільність та безпеку населення. Важливим аспектом є також використання шкідливого програмного забезпечення для викрадення інформації або шантажу державних установ, що дозволяє терористичним групам отримувати фінансові ресурси для подальшої діяльності.

Іншим важливим напрямом є використання терористами шифрування та анонімних комунікацій. Завдяки сучасним технологіям шифрування терористи можуть організовувати атаки, залишаючись невидимими для правоохоронних органів. Використання анонімних мереж, таких як Darknet, дозволяє їм спілкуватися, планувати операції та здійснювати нелегальні транзакції без ризику викриття. Це значно ускладнює роботу спецслужб, оскільки традиційні методи перехоплення інформації стають марними. Технології також змінюють способи фінансування терористичних організацій. Використання криптовалют, таких як біткоїн, дозволяє терористам проводити фінансові операції, уникаючи нагляду банківських структур та регуляторів. Криптовалюти забезпечують високий рівень анонімності, що робить їх ідеальним інструментом для фінансування терористичних операцій. З іншого боку, відстеження криптовалютних транзакцій є складним завданням для правоохоронних органів, що дозволяє терористам залишатися поза контролем[87].

Сучасні терористичні угруповання також використовують штучний інтелект для аналізу інформації та планування своїх операцій. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє їм прогнозувати реакції державних органів, оптимізувати логістику та розробляти складні стратегії атак. Технологія може використовуватися для аналізу великих обсягів даних, таких як соціальні мережі, щоб ідентифікувати потенційних цілей або вербувати нових членів. Це підвищує ефективність операцій і дозволяє терористам діяти з мінімальними витратами[60].

Новітні технології також відкривають можливості для створення нових видів зброї. Терористи все частіше використовують хімічні, біологічні та радіологічні

матеріали для створення зброї масового ураження. Використання цих матеріалів стало можливим завдяки доступу до технологій, які дозволяють розробляти такі системи в невеликих масштабах, що робить їх важко виявленими для правоохоронних органів. Це створює значні загрози для міжнародної безпеки, оскільки використання зброї масового ураження може мати катастрофічні наслідки для населення та навколишнього середовища[79].

Використання новітніх технологій є однією з ключових характеристик сучасного тероризму, що ускладнює боротьбу з цим явищем. Технологічний прогрес надає терористам нові можливості для проведення операцій, фінансування діяльності та уникнення викриття. Для ефективного протистояння цим загрозам необхідно розробляти інноваційні стратегії боротьби, які враховують сучасні технологічні реалії.

Соціальні мережі стали одним із ключових інструментів сучасних терористичних угруповань, які активно використовують їх для досягнення своїх цілей. Цей інструмент дозволяє терористам не лише поширювати свою ідеологію, але й залучати нових прихильників, організовувати операції та підтримувати зв'язок із членами угруповань у різних частинах світу. Сучасний інформаційний простір, зокрема платформи на кшталт Facebook, Twitter, Telegram чи YouTube, пропонує терористам глобальне охоплення, що значно посилює їхній вплив.

Одним із найважливіших аспектів використання соціальних мереж є поширення ідеологічної пропаганди. Терористичні угруповання створюють контент, який апелює до емоцій і переконань аудиторії, формуючи уявлення про свої дії як про «боротьбу за справедливість» чи «захист релігії». Такі матеріали включають відеоролики, фотографії, тексти та інші форми медіа, які пропагують їхню діяльність і виправдовують насильство. Соціальні мережі дозволяють створювати вірусний ефект, за якого контент швидко поширюється серед широкої аудиторії, у тому числі серед тих, хто не має прямого контакту з терористичними структурами. Вербування через соціальні мережі є ще одним важливим елементом.

Терористичні групи використовують алгоритми платформ для таргетування певних груп населення, таких як молодь, релігійні меншини чи соціально ізольовані особи. Особливо ефективними є методи персоналізованого підходу, коли вербувальники контактують із потенційними прихильниками, встановлюючи з ними довірливі стосунки. Через анонімність, яку забезпечують соціальні мережі, ці процеси важко відстежити, що ускладнює їхнє припинення. Часто вербування здійснюється через закриті групи чи чати, доступ до яких мають лише обрані користувачі[96].

Соціальні мережі також використовуються для координації дій і організації терористичних операцій. Завдяки функціоналу платформ, який включає обмін повідомленнями, розсилку файлів і трансляції у реальному часі, терористи можуть планувати свої атаки, передавати інформацію про цілі та забезпечувати логістичну підтримку. Це дозволяє їм діяти оперативно та уникати традиційних способів комунікації, які можуть бути підконтрольними правоохоронним органам. Платформи, що підтримують наскрізне шифрування, забезпечують високий рівень конфіденційності, що значно ускладнює їх моніторинг. Окрім цього, соціальні мережі стають платформою для фінансування терористичної діяльності. Угруповання використовують ці ресурси для збору коштів через благодійні кампанії або прямі пожертви. Іноді терористичні організації видають свої дії за гуманітарну допомогу, що дозволяє їм уникати санкцій і залучати фінансування від небізнаних людей. Також зростає популярність використання криптовалют у транзакціях, що проводяться через соціальні платформи, які інтегрують такі можливості[102].

Не менш важливим є питання радикалізації через соціальні мережі. Контент, спрямований на виправдання насильства, може впливати на людей, які перебувають у кризових життєвих ситуаціях, викликаючи у них бажання долучитися до терористичної діяльності. Особливо це стосується молоді, яка є найбільш вразливою до інформаційного впливу. Терористи створюють ілюзію героїзму своїх дій, використовуючи емоційно заряджені повідомлення, які формують уявлення

про терористичні акти як про «вищу мету». Незважаючи на зусилля урядів і технологічних компаній, боротьба з терористичним контентом у соціальних мережах залишається складним завданням. Видалення таких матеріалів часто не встигає за їхнім поширенням, а терористичні угруповання швидко адаптуються до нових методів цензурування. Відсутність глобальних стандартів і розбіжності між підходами різних держав ускладнюють розв'язання цієї проблеми[31].

Соціальні мережі стали потужним інструментом терористичних організацій, що використовуються для пропаганди, вербування, організації операцій і фінансування. Цей виклик потребує скоординованих дій на міжнародному рівні, включаючи розробку технологічних рішень для виявлення та видалення терористичного контенту, а також впровадження просвітницьких програм для запобігання радикалізації.

Сучасні терористичні угруповання активно інтегрують новітні технології, зокрема дрони та автономні системи, у свої стратегії ведення діяльності. Використання безпілотних літальних апаратів значно розширює можливості терористів, надаючи їм засоби для здійснення атак з високою точністю, мінімальними витратами і низьким ризиком для виконавців. Ці технології трансформують спосіб ведення терористичної діяльності, створюючи серйозні виклики для міжнародної безпеки. Однією з головних переваг дронів для терористів є їхня доступність і простота використання. З розвитком ринку цивільних дронів вони стали відносно дешевими і легкодоступними, що робить їх привабливими для використання у терористичних цілях. Модифікація таких апаратів для доставки вибухівки або проведення розвідувальних операцій є технічно нескладною і може бути виконана навіть з обмеженими ресурсами. Використання дронів дозволяє терористам здійснювати атаки на критичну інфраструктуру, військові об'єкти або великі скупчення людей із мінімальними ризиками для самих виконавців[35].

Дрони також забезпечують можливість атак у важкодоступних або добре захищених зонах. Завдяки своїй маневреності та компактності вони можуть проникати в райони, де традиційні методи терористичних атак є неможливими. Вони можуть бути використані для атак на об'єкти стратегічного значення, такі як електростанції, водозабірні системи або урядові будівлі, знижуючи ризик виявлення та затримання виконавців. Це робить їх ідеальним інструментом для проведення операцій у міських умовах або в районах із посиленою охороною. Крім атак, ця зброя використовується терористами для розвідки та збору інформації. Вони дозволяють здійснювати спостереження за об'єктами або територіями без необхідності фізичної присутності. Завдяки камерам високої роздільної здатності та іншим сенсорам вони можуть надавати точну інформацію про розташування цілей, маршрути патрулювання або слабкі місця в обороні. Це підвищує ефективність терористичних операцій і дозволяє їм планувати атаки з більшою точністю.

Окрім дронів, терористичні угруповання починають використовувати інші автономні системи, такі як наземні роботи або морські безпілотні апарати. Такі технології можуть бути використані для транспортування зброї, вибухівки або інших небезпечних матеріалів. Автономні наземні транспортні засоби можуть доставляти вибухівку до об'єктів атаки, залишаючись поза зоною досяжності для правоохоронних органів. Це значно знижує ризик затримання терористів і забезпечує високу мобільність. Особливу увагу привертає перспектива використання штучного інтелекту у поєднанні з дронами та іншими автономними системами. Використання ШІ дозволяє таким системам діяти незалежно, що ще більше ускладнює їхнє виявлення та нейтралізацію. Автономні безпілотні апарати, оснащені алгоритмами розпізнавання об'єктів, можуть ідентифікувати цілі без втручання оператора. Це створює новий рівень загрози, оскільки такі системи можуть бути використані для атак на конкретних осіб або об'єкти з високою точністю[41].

Протидія використанню дронів і автономних систем у терористичній діяльності є складним завданням для держав і міжнародної спільноти. З одного боку, необхідно забезпечити контроль за обігом і використанням цих технологій, що включає регулювання продажу дронів, впровадження технологій ідентифікації та обмеження доступу до критично важливих компонентів. З іншого боку, слід розробляти технології захисту від атак дронів, такі як системи радіоелектронної боротьби, мережі протидронових бар'єрів і автоматизовані засоби виявлення. Використання дронів та інших автономних систем є одним із ключових інноваційних методів у терористичній діяльності. Ці технології створюють нові виклики для глобальної безпеки, оскільки забезпечують терористам високу мобільність, точність і ефективність. Для протидії цим загрозам необхідно розробляти інтегровані підходи, які включають регуляторні, технічні та міжнародні заходи, спрямовані на обмеження доступу до таких технологій і підвищення їхнього контролю.

2.3. Економічні наслідки тероризму

Терористичні атаки мають значний вплив на економіки окремих країн, викликаючи як безпосередні втрати, так і довгострокові наслідки для економічної стабільності. Вони створюють негативний вплив на всі ключові сектори економіки, порушують функціонування інфраструктури та призводять до значних витрат на відновлення. Економічні наслідки тероризму мають як пряму, так і непряму природу, включаючи руйнування майна, зменшення виробничої активності, втрату робочих місць і падіння рівня споживання[49].

Одним із найбільш руйнівних аспектів терористичних атак є фізичне знищення інфраструктури. Вибухи на транспортних вузлах, таких як аеропорти, залізничні станції чи мости, блокують логістичні ланцюги, викликаючи перебої у постачанні товарів та послуг. Руйнування житлових і комерційних будівель створює значні витрати на відновлення, які можуть перевищувати мільярди доларів.

Події 11 вересня 2001 року в США спричинили прямі збитки, оцінені у понад 25 мільярдів доларів, включаючи втрачену нерухомість, інфраструктуру та комунікації. Іншим важливим аспектом є вплив тероризму на фінансовий сектор. Терористичні акти підривають довіру інвесторів, спричиняючи нестабільність на фондових ринках. Після терактів у Нью-Йорку в 2001 році фінансові ринки зазнали значних коливань, а індекс Dow Jones упав на 684 пункти у перший день відкриття торгів після атаки[**Error! Reference source not found.**]. У таких умовах компанії втрачають капіталізацію, що ускладнює залучення інвестицій і кредитування. Порушення інфраструктури має довгострокові наслідки для економіки, оскільки відновлення потребує значних фінансових ресурсів і часу. Держави змушені перенаправляти бюджети на ліквідацію наслідків атак, що обмежує можливості інвестування у розвиток економіки, освіти чи охорони здоров'я. Відновлення зруйнованої інфраструктури після терористичних атак у країнах Африки, таких як Нігерія чи Сомалі, затягується на роки через обмежені ресурси урядів, що гальмує економічне зростання[16].

Туристична галузь також сильно страждає від тероризму. Після атак у популярних туристичних регіонах спостерігається різке зменшення кількості туристів, що призводить до значних втрат для національних економік. Після терактів у Парижі у 2015 році туристичний потік до Франції зменшився на 30% протягом кількох місяців, що спричинило мільярдні втрати для місцевої економіки[115]. Подібна ситуація спостерігалася в Єгипті після атак на туристичні об'єкти, що значно знизило прибутки від туризму, одного з ключових секторів економіки країни[80].

Терористичні атаки також мають серйозні соціально-економічні наслідки. Вони викликають втрати робочих місць через закриття підприємств, зменшення рівня виробництва та скорочення іноземних інвестицій. Це створює додаткове навантаження на соціальні системи держав, оскільки зростає кількість безробітних та людей, які потребують державної підтримки. У країнах, що постраждали від

тривалих терористичних конфліктів, таких як Ірак чи Сирія, рівень безробіття серед молоді сягає критичних позначок, що ще більше посилює соціальну нестабільність. Психологічний вплив терористичних атак також відіграє значну роль у економічних наслідках. Акти насильства спричиняють паніку серед населення, що знижує рівень споживання та уповільнює економічну активність. Люди уникають масових заходів, змінюють свої звички щодо відвідування магазинів чи подорожей, що негативно впливає на роздрібну торгівлю, послуги та транспортну галузь[103].

Терористичні атаки мають багатогранний негативний вплив на національні економіки та інфраструктуру. Вони спричиняють прямі збитки, порушують функціонування економічних систем, підривають довіру інвесторів та створюють довгострокові соціальні та фінансові наслідки. Для мінімізації цих впливів необхідно розробляти комплексні стратегії, які включають захист критичної інфраструктури, стимулювання економічного відновлення та покращення міжнародної співпраці у боротьбі з тероризмом.

Тероризм є одним із найбільших викликів для інвестиційної привабливості країн і регіонів, оскільки створює атмосферу невизначеності, ризику та нестабільності, які є критичними для інвесторів. Інвестиційний клімат безпосередньо залежить від рівня безпеки, стабільності політичної системи та передбачуваності економічної ситуації, тому терористичні акти та загрози значно знижують привабливість навіть найперспективніших ринків. Одним із аспектів є пряма кореляція між терористичною активністю та зменшенням притоку прямих іноземних інвестицій. Інвестори уникають вкладати кошти в регіони, де існує висока ймовірність атак, які можуть призвести до фізичного знищення активів, порушення виробничих процесів або втрати прибутку. Країни Близького Сходу, таких як , навіть попри значні природні ресурси, які могли б стати основою для економічного зростання[42].

Важливим чинником є також негативний вплив тероризму на довіру до державних інституцій. Якщо уряд не може забезпечити безпеку громадян і бізнесу,

інвестори сприймають це як ознаку слабкості держави, що знижує їхню готовність вкладати кошти. В африканських країнах, таких як Нігерія чи Сомалі, терористичні загрози ускладнюють впровадження великих інфраструктурних проєктів, оскільки компанії не бажають ризикувати через можливі напади на будівельні майданчики чи персонал. Тероризм також значно підвищує витрати бізнесу, що є ще одним фактором зниження інвестиційної привабливості. Компанії змушені витратити значні кошти на посилення безпеки, страхування активів, забезпечення фізичного захисту співробітників та контрагентів. Ці витрати, які можуть досягати десятків мільйонів доларів, роблять бізнес у регіонах із високим рівнем терористичної активності економічно не вигідним. Вартість реалізації енергетичних проєктів у зонах конфлікту часто значно перевищує середні показники, що відлякує потенційних інвесторів[110].

Туризм, який є важливою складовою багатьох економік, також суттєво страждає від тероризму, знижуючи загальну привабливість країни для інвесторів. Напади на туристичні об'єкти створюють негативний імідж, який може зберігатися протягом багатьох років. Після терактів у Тунісі у 2015 році інвестиції у туристичну інфраструктуру значно знизилися, оскільки компанії побоювалися, що потік туристів не відновиться до рівня, достатнього для забезпечення прибутковості[111].

Вплив тероризму на кредитний рейтинг країни, який є ключовим фактором для інвесторів. Підвищення ризиків, пов'язаних із терористичною активністю, змушує рейтингові агентства знижувати оцінку кредитоспроможності, що ускладнює доступ до міжнародних фінансових ринків. Зниження рейтингу впливає на вартість запозичень, змушуючи уряди і компанії платити вищі відсотки за кредити, що обмежує можливості для інвестування у розвиток економіки[59].

Тероризм також створює ризики для інвесторів у галузі видобутку природних ресурсів. Регіони, багаті на нафту, газ чи мінерали, часто стають об'єктами терористичних атак через їхнє стратегічне значення. Атаки на нафтову інфраструктуру в Нігерії або Алжирі змусили багато компаній скоротити свої

інвестиційні програми або взагалі покинути регіон, що мало негативний вплив на місцеву економіку та зайнятість. Тероризм значно знижує інвестиційну привабливість країн через створення невизначеності, підвищення витрат бізнесу, зниження кредитних рейтингів та послаблення довіри до державних інституцій. Для мінімізації цього впливу необхідна активна участь урядів у зміцненні безпеки, запровадженні ефективних заходів боротьби з тероризмом та стимулюванні інвестицій через гарантування стабільності й прозорості економічної політики[83].

Фінансування тероризму дозволяє терористичним організаціям підтримувати свою діяльність, розширювати вплив і реалізовувати операції. Значна частина фінансових ресурсів терористичних груп надходить через нелегальні фінансові потоки, які включають торгівлю наркотиками, контрабанду, відмивання грошей, а також використання фальшивих благодійних організацій чи криптовалют. Ця проблема є глобальною і становить серйозний виклик для міжнародної спільноти.

Одним із головних джерел фінансування тероризму є нелегальна торгівля наркотиками. У Південній Азії та на Близькому Сході терористичні угруповання контролюють виробництво та транспорт наркотиків, таких як героїн, до інших регіонів світу. Ця діяльність забезпечує їм стабільний потік коштів, оскільки наркотинок є надзвичайно прибутковим. Такі організації, як Талібан, використовують кошти від продажу наркотиків для фінансування своїх операцій, придбання зброї та вербування нових членів[30].

Контрабанда різноманітних товарів становить значну частину фінансування терористів. Терористичні групи організують нелегальний видобуток і продаж природних ресурсів, таких як нафту, газ, мінерали чи деревину. Під час свого піку «Ісламська держава» отримувала значні доходи від контрабанди нафти з територій, які вона контролювала. Ці кошти використовувалися для організації масштабних операцій і підтримки адміністративних структур на захоплених територіях[85].

Відмивання грошей — інструмент, який дозволяє терористичним угрупованням використовувати нелегальні фінансові ресурси без ризику їхнього

виявлення. Використовуючи складні фінансові схеми, вони переводять нелегальні доходи у легальні форми, які важко простежити. У цьому процесі активно задіяні підставні компанії, фіктивні рахунки, офшорні зони та інші методи обходу фінансового нагляду. Відмивання грошей є глобальною проблемою, оскільки сучасна фінансова система забезпечує можливість транснаціональних операцій, що ускладнює їх відстеження. Терористи також використовують благодійні та неурядові організації як прикриття для збору коштів. Під виглядом гуманітарної допомоги чи підтримки соціальних проєктів вони отримують пожертви, які насправді спрямовуються на фінансування терористичних операцій. Така схема часто зустрічається у зонах конфліктів, де населення потребує допомоги, а перевірка діяльності благодійних організацій є обмеженою. Організації, що працювали у регіоні Близького Сходу, були викриті у переказі коштів до терористичних груп[56].

Криптовалюти є інструментом у фінансуванні терористичних організацій. Анонімність та відсутність регулювання у криптовалютних транзакціях роблять їх привабливими для терористів, оскільки це дозволяє уникнути фінансового моніторингу. У низці випадків правоохоронні органи фіксували використання біткоїнів для фінансування терористичних атак або підтримки діяльності угруповань. Хоча криптовалюти мають легітимне застосування, їхнє використання у нелегальних схемах залишається серйозною проблемою. Для боротьби з нелегальними фінансовими потоками, що підтримують тероризм, міжнародна спільнота розробила низку механізмів. Одним із найважливіших є робота Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, яка розробляє стандарти для протидії фінансуванню тероризму та забезпечує їх імплементацію державами (FATF)[58]. Зокрема, організація вимагає від країн запроваджувати ефективні механізми контролю за фінансовими операціями, забезпечувати прозорість банківських систем та посилювати моніторинг транзакцій. Важливою є співпраця між державами у виявленні та блокуванні нелегальних фінансових

потоків. Ця діяльність включає обмін інформацією між фінансовими установами, правоохоронними органами та міжнародними організаціями. Такі організації, як Інтерпол і Європол активно беруть участь у боротьбі з фінансуванням тероризму, забезпечуючи координацію між державами та виявлення транснаціональних фінансових мереж[62].

Нелегальні фінансові потоки є ключовим елементом у підтримці терористичних організацій, що дозволяє їм забезпечувати ресурси для своєї діяльності. Для ефективної боротьби з цією загрозою необхідно посилювати міжнародну співпрацю, впроваджувати сучасні технології моніторингу та розробляти заходи, спрямовані на запобігання використанню фінансових систем у терористичних цілях.

2.4. Соціально-гуманітарні наслідки тероризму

Тероризм породжує масові кризи біженців та внутрішньо переміщених осіб. Терористичні угруповання, здійснюючи насильницькі дії, масово знищують інфраструктуру, руйнують житлові масиви, школи, лікарні та громадські будівлі, що робить життя на уражених територіях неможливим. У результаті люди вимушено залишають свої домівки, рятуючись від насильства та безнадії. Ситуація в Сирії, де діяльність терористичних угруповань, таких як ІДІЛ, призвела до масштабного переселення мільйонів людей, стала однією з найбільших гуманітарних криз сучасності. Біженці часто вирушають у сусідні країни, такі як Туреччина, Ліван та Йорданія, або намагаються перетнути межі Європейського Союзу, створюючи значне навантаження на приймаючі держави. Зіткнувшись із відсутністю ресурсів для підтримки такого обсягу переселенців, приймаючі країни опиняються у стані соціально-економічної напруженості, що призводить до міжетнічних конфліктів та політичної дестабілізації[118].

Значні економічні наслідки для регіонів, які страждають від масового переміщення населення. Місцеві громади, які приймають біженців, часто не мають достатньо ресурсів для їхньої інтеграції, що створює додатковий тиск на соціальні служби, ринок праці та систему охорони здоров'я. Водночас ті, хто змушений залишити свої домівки, часто втрачають доступ до роботи, освіти та медичних послуг, що ще більше ускладнює їхній стан. Внутрішньо переміщені особи в Іраку через діяльність терористичних угруповань не лише втратили свої домівки, але й опинилися у скрутному становищі через нестачу фінансування гуманітарних програм[26]. Міжнародні організації, такі як ООН, намагаються надавати допомогу, але їхні зусилля часто стикаються із серйозними викликами через нестачу фінансів та обмежений доступ до небезпечних регіонів.

Масове переміщення населення також має довгострокові наслідки для соціальної стабільності постраждалих регіонів. Люди, які змушені залишити свої домівки, часто втрачають зв'язок із культурними та соціальними традиціями, що стає джерелом серйозних психологічних проблем. Зокрема, діти, які виростають у таборах для біженців, стикаються з обмеженим доступом до освіти та нормального соціального життя, що створює передумови для їхньої радикалізації в майбутньому. Водночас спільноти, які приймають біженців, відчувають зростаюче невдоволення через конкуренцію за робочі місця, ресурси та соціальні послуги. Напруження між місцевим населенням і переселенцями може перерости у конфлікти, що ще більше дестабілізує регіони та створює сприятливі умови для діяльності терористичних угруповань[99].

Необхідно також зазначити, що терористичні атаки ускладнюють діяльність міжнародних гуманітарних організацій, які прагнуть допомогти переселенцям. Напади на гуманітарних працівників, викрадення чи вбивства співробітників міжнародних організацій стають звичним явищем у зонах конфліктів. Це обмежує можливість надання допомоги тим, хто найбільше її потребує, і створює вакуум, який може бути використаний терористичними угрупованнями для поширення

своєї ідеології. У цьому контексті особливої уваги заслуговує ситуація в Сирії, де атаки на гуманітарних працівників стали поширеним явищем, що змусило багато організацій згорнути свою діяльність[105].

Кризи біженців та внутрішньо переміщених осіб є одним із найсерйозніших соціально-гуманітарних наслідків тероризму. Вони впливають не лише на постраждалих осіб, але й на держави, які змушені приймати переселенців, створюючи серйозні виклики для соціальної стабільності, економічного розвитку та міжнародної безпеки. Для вирішення цієї проблеми необхідно посилювати міжнародну співпрацю, збільшувати фінансування гуманітарних програм та розробляти стратегії довгострокової інтеграції переселенців у приймаючі спільноти.

Тероризм значно впливає на суспільні настрої, формуючи атмосферу страху, яка проникає в усі аспекти громадського життя. Цей вплив є багатограним і відчутним на особистому, колективному та національному рівнях, створюючи тривалий психологічний тиск на населення. Акти терору спрямовані не лише на досягнення політичних чи ідеологічних цілей, але й на поширення паніки серед широких верств суспільства. Це досягається через демонстрацію насильства, яке часто має символічний характер і спрямоване на залякування конкретних груп чи населення загалом.

Атмосфера страху, створена тероризмом, змінює поведінкові моделі населення. Люди починають уникати громадських місць, великих зібрань чи подорожей через побоювання можливих атак. Наприклад, після терористичних атак у Парижі у 2015 році багато громадян Європи почали уникати відвідування масових заходів і туристичних об'єктів, що призвело до суттєвих змін у звичному укладі життя[115]. Цей феномен впливає не лише на економіку, але й на соціальні зв'язки, оскільки страх і недовіра стають домінуючими емоціями у громадських взаємодіях.

Терористичні акти також сприяють формуванню стереотипів та посиленню ксенофобії. Після великих терористичних атак, здійснених радикальними

ісламістськими угрупованнями, у багатьох країнах почастишали випадки дискримінації мусульманського населення. Така ситуація породжує глибокі соціальні розколи, які можуть використовувати терористичні організації для посилення свого впливу, використовуючи риторику про маргіналізацію чи пригнічення окремих груп. Це створює замкнене коло, у якому терористи використовують атмосферу страху, щоб залучати нових прихильників, а суспільство дедалі більше розділяється[24].

Зміна суспільних настроїв також має наслідки для політичної системи. Уряди часто реагують на терористичні загрози запровадженням жорстких заходів безпеки, що може призводити до обмеження громадянських свобод. Це викликає неоднозначну реакцію серед населення, яке, з одного боку, прагне захисту, а з іншого, боїться втрати демократичних прав. Після терористичних атак у США 11 вересня 2001 року було ухвалено «Патріотичний акт», який значно розширив повноваження правоохоронних органів, але викликав критику через можливе порушення права на приватність[34].

Психологічний вплив тероризму має довготривалі наслідки, які важко подолати. Постійне почуття небезпеки, викликане актами насильства, призводить до зростання рівня стресу, тривожності та інших психічних розладів серед населення. Зокрема, у тих, хто став безпосереднім свідком чи жертвою атак, часто розвивається посттравматичний стресовий розлад, який може мати тривалий вплив на їхнє життя. Такі наслідки створюють додаткове навантаження на системи охорони здоров'я, які не завжди готові до масового надання психологічної допомоги.

Не менш важливим є вплив тероризму на довіру громадян до державних інституцій. Якщо уряд не здатний запобігти атакам чи адекватно реагувати на них, це може призводити до зниження легітимності влади та поширення почуття безпорадності серед населення. У таких умовах люди часто звертаються до радикальних або популістських політичних сил, які обіцяють швидкі рішення без

врахування демократичних цінностей. Це створює серйозну загрозу для політичної стабільності, оскільки зростає поляризація суспільства. Це глибоко змінює суспільні настрої, формуючи атмосферу страху, яка впливає на всі аспекти громадського життя. Цей вплив поширюється на поведінкові моделі, соціальні зв'язки, політичну систему та психологічний стан населення, створюючи комплексний виклик, який потребує тривалого та системного вирішення[15].

Антитерористичні операції, які проводяться для боротьби з терористичними загрозами, часто супроводжуються порушеннями прав людини, що є одним із найбільш суперечливих наслідків сучасного тероризму. Уряди, намагаючись забезпечити безпеку своїх громадян, нерідко застосовують заходи, які можуть виходити за межі міжнародно визнаних стандартів. Це створює складну ситуацію, коли боротьба з тероризмом сама по собі стає джерелом обмеження прав і свобод громадян.

Одним із найпоширеніших проявів порушення прав людини під час антитерористичних заходів є масові арешти та затримання без належних підстав. Уряди часто використовують боротьбу з тероризмом як привід для запровадження жорстких законів, які дозволяють утримувати підозрюваних без пред'явлення звинувачень протягом тривалого часу. У рамках «війни з тероризмом» США створили в'язницю в Гуантанамо, де сотні людей утримувалися без належного судового процесу, що викликало значну критику з боку міжнародних правозахисних організацій. Подібні дії підбивають довіру до системи правосуддя та створюють відчуття несправедливості серед населення, що може сприяти радикалізації окремих груп[2].

Використання тортур та інших форм жорстокого поводження також стало сумною реалією антитерористичних операцій у багатьох країнах. Уряди та правоохоронні органи вдаються до фізичного чи психологічного насильства під час допитів, виправдовуючи це необхідністю отримання важливої інформації. Такі дії не лише порушують основоположні права людини, але й суперечать міжнародному

праву, зокрема Конвенції проти катувань[75]. У випадках, задокументованих правозахисними організаціями, у боротьбі з тероризмом на Близькому Сході та в Азії застосовувалися тортури, що створило негативний імідж антитерористичних зусиль у світі[28].

Важливим елементом є обмеження свободи слова та приватності. Багато урядів запроваджують закони, які дозволяють моніторинг приватних комунікацій, цензуру медіа та соціальних мереж, обмежуючи свободу висловлювань. Це виправдовується необхідністю запобігання терористичній пропаганді чи координації атак, але часто призводить до надмірного втручання у життя громадян. Китайські заходи боротьби використовуються для масового спостереження за населенням, зокрема за представниками уйгурської меншини, що викликає значну критику з боку міжнародної спільноти. Ці заходи створюють ризик зловживань владою, коли боротьба з тероризмом стає приводом для обмеження демократичних прав[25].

Антитерористичні операції супроводжуються військовими діями, які можуть спричинити значні втрати серед цивільного населення. Використання важкого озброєння, авіаударів чи інших методів ведення війни у населених пунктах нерідко призводить до масових жертв серед мирного населення. У ході військових операцій проти радикальних організацій в Іраку та Сирії авіаудари часто завдавали шкоди не лише бойовикам, але й цивільним особам, що викликало критику міжнародних правозахисників. Такі дії створюють атмосферу безкарності, яка підриває довіру до антитерористичних зусиль[32].

Важливо також зазначити, що деякі країни використовують антитерористичні закони для придушення політичної опозиції чи обмеження діяльності правозахисних організацій. У таких випадках боротьба з тероризмом стає інструментом для зміцнення авторитарних режимів, що порушує міжнародні стандарти демократії та верховенства права. У ряді африканських та азійських країн антитерористичні закони використовуються для переслідування журналістів,

активістів чи опозиційних політиків[3]. Порушення прав людини під час антитерористичних операцій є складною проблемою, яка створює значні виклики для міжнародної спільноти. Для забезпечення ефективної боротьби з тероризмом необхідно дотримуватися балансу між безпекою та захистом основоположних прав, розробляючи політики, які відповідають міжнародним стандартам. Це вимагає прозорості, підзвітності та активної участі правозахисних організацій у моніторингу та оцінці антитерористичних заходів.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дипломної роботи був присвячений аналізу сучасних викликів тероризму, що впливають на глобальну безпеку, та розкриттю ключових аспектів його прояву. У межах цього розділу було досліджено геополітичні, економічні та соціально-гуманітарні наслідки терористичних загроз, а також їхній вплив на міжнародну стабільність.

Геополітичні чинники поширення тероризму. У підрозділі було встановлено, що тероризм нерозривно пов'язаний із регіональними конфліктами, які створюють сприятливе середовище для його розвитку. Діяльність терористичних угруповань посилюється в умовах слабких держав, де відсутність належного управління, корупція та політична нестабільність сприяють їхній активізації. Також було розглянуто, як геополітична конкуренція між великими державами використовується для непрямого стимулювання терористичних загроз, зокрема через послаблення урядів суперників або сприяння радикалізації в певних регіонах.

Інноваційні методи терористичної діяльності. Аналіз новітніх методів терористичної діяльності засвідчив, що сучасні терористи активно інтегрують технологічний прогрес у свої стратегії. Використання дронів, соціальних мереж та криптовалют значно розширило їхні можливості, забезпечуючи ефективність атак, фінансування діяльності та координацію операцій. Також виявлено, що інноваційні

технології сприяють розвитку нових форм тероризму, таких як кібертероризм, який становить особливу загрозу для інфраструктури та інформаційних систем.

Економічні наслідки тероризму. Тероризм має руйнівний вплив на економіки окремих держав, спричиняючи зниження інвестиційної привабливості, руйнування інфраструктури та порушення економічних процесів. У підрозділі було розглянуто, як терористичні акти впливають на економічну стабільність, змушуючи держави перенаправляти ресурси на боротьбу з наслідками атак. Окремо було виділено проблему нелегальних фінансових потоків, які підтримують діяльність терористичних організацій, і їхній зв'язок із міжнародною торгівлею наркотиками, контрабандою ресурсів та відмиванням коштів.

Соціально-гуманітарні наслідки тероризму. У цьому підрозділі досліджено, як тероризм спричиняє масові кризи біженців, зміни суспільних настроїв і порушення прав людини. Було встановлено, що терористичні акти не лише змушують мільйони людей залишати свої домівки, але й формують атмосферу страху, яка впливає на політичну стабільність і соціальні зв'язки. Антитерористичні заходи, у свою чергу, часто супроводжуються порушенням прав людини, що ускладнює створення ефективних і збалансованих стратегій протидії.

Можна стверджувати, що сучасні виклики тероризму є багатограними та впливають на всі аспекти міжнародної безпеки: політичний, економічний і соціальний. Виявлені зв'язки між геополітичними процесами, інноваційними технологіями, економічними втратами та соціально-гуманітарними кризами дозволяють краще зрозуміти природу цих загроз і створити базу для розробки ефективних механізмів протидії, які будуть розглянуті у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ

3.1. Міжнародні механізми протидії тероризму

Організація Об'єднаних Націй виступає головним міжнародним механізмом координації зусиль у боротьбі з тероризмом. Її діяльність спрямована на формування комплексного підходу до подолання цього глобального виклику шляхом розробки нормативних актів, створення міжнародних платформ для обговорення проблеми та сприяння співпраці між державами. Глобальна антитерористична стратегія ООН, прийнята Генеральною Асамблеєю у 2006 році, є одним із ключових документів, який встановлює чіткі напрями для держав-членів у питаннях запобігання терористичним загрозам, боротьби з їхніми наслідками та забезпечення прав людини[38]. Глобальна стратегія базується на чотирьох основних стовпах, які включають усунення умов, що сприяють поширенню тероризму; запобігання терористичним актам; розширення міжнародного співробітництва та підтримку прав людини під час антитерористичних операцій. Цей документ став важливою основою для узгодження політик держав-членів, оскільки враховує різноманітність національних підходів і забезпечує універсальні принципи, які можуть бути застосовані на глобальному рівні.

Особливу роль у реалізації стратегії відіграє Комітет Ради Безпеки ООН з питань боротьби з тероризмом, створений у 2001 році. Цей орган координує зусилля держав у впровадженні положень резолюції 1373, яка стала одним із основоположних документів боротьби з тероризмом[122]. Вона зобов'язує країни вживати заходів для запобігання фінансуванню тероризму, посилення безпеки кордонів і обміну інформацією. Цей комітет також займається моніторингом виконання цих заходів і надає технічну підтримку країнам, які мають недостатній рівень ресурсів.

Важливою структурою в системі ООН є Управління ООН з питань боротьби з тероризмом, засноване у 2017 році[68]. Воно займається координацією зусиль усіх підрозділів ООН, що працюють у цій сфері, та забезпечує технічну допомогу країнам-членам, організовує тренінги для правоохоронців, розробляє аналітичні матеріали та сприяє обміну найкращими практиками між країнами. Наприклад, у рамках ініціативи щодо запобігання радикалізації було реалізовано кілька проєктів у країнах Африки, спрямованих на підтримку освітніх програм та економічної стабільності в громадах, що перебувають під ризиком терористичних загроз. Розвиток нормативної бази є ще одним важливим напрямом роботи ООН. Організація сприяє ратифікації та імплементації державами міжнародних конвенцій, таких як Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999)[91] та Конвенція про придушення актів ядерного тероризму (2005)[90]. Ці документи встановлюють міжнародні стандарти та правила, які забезпечують прозорість фінансових операцій, контроль за небезпечними матеріалами та захист критичної інфраструктури.

Водночас діяльність ООН стикається з низкою викликів. По-перше, розбіжності у визначенні тероризму серед держав-членів обмежують ефективність глобальної стратегії. Ряд країн відмовляються визнавати певні угруповання терористичними, що створює правовий вакуум і ускладнює міжнародну співпрацю. По-друге, технічні та фінансові обмеження окремих країн ускладнюють впровадження міжнародних стандартів. Нарешті, необхідність балансу між безпекою та правами людини створює додаткові труднощі у реалізації антитерористичних заходів, оскільки порушення прав підривають легітимність зусиль міжнародної спільноти. Роль ООН у протидії тероризму є центральною, оскільки вона забезпечує створення глобальної нормативної бази, сприяє координації міжнародних зусиль і надає технічну допомогу країнам-членам. Її діяльність підкреслює важливість співпраці, універсальності підходів і захисту прав людини у боротьбі з терористичними загрозами[57].

Регіональні організації відіграють критично важливу роль у боротьбі з тероризмом, оскільки вони враховують специфіку окремих регіонів, забезпечуючи адаптацію глобальних стратегій до локальних умов. Серед них особливо виділяються Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Африканський Союз, діяльність яких охоплює широкий спектр питань від запобігання радикалізації до зміцнення регіональної безпеки. ОБСЄ зосереджує свої зусилля на забезпеченні безпеки в Європі, Центральній Азії та Північній Америці, розробляючи інноваційні підходи до запобігання тероризму[27]. Її діяльність охоплює кілька ключових напрямів:

Запобігання радикалізації та вербуванню. ОБСЄ активно впроваджує освітні програми, спрямовані на молодь, яка є найбільш уразливою групою для вербувальників терористичних угруповань. Наприклад, у Центральній Азії організація реалізувала програми підтримки місцевих громад, що включають створення робочих місць та розвиток навичок, які знижують ризики радикалізації.

Забезпечення кібербезпеки. Тероризм у цифрову епоху дедалі більше пов'язаний із використанням Інтернету, зокрема соціальних мереж, для пропаганди, вербування та координації дій. ОБСЄ розробляє стратегії протидії кібертероризму, організовує тренінги для національних органів із питань цифрової безпеки та співпрацює з приватним сектором, який володіє більшістю цифрової інфраструктури.

Зміцнення національного потенціалу країн-членів. ОБСЄ допомагає країнам у розробці й імплементації національних стратегій боротьби з тероризмом, що відповідають міжнародним стандартам. Організація забезпечує технічну підтримку, організовує обмін досвідом і сприяє налагодженню транскордонної співпраці[27].

Африканський Союз, своєю чергою, зосереджується на протидії тероризму в Африці, яка є одним із найбільш уразливих регіонів через постійні збройні

конфлікти, бідність і слабкість державних інституцій. Основними напрямками діяльності АС є:

Розробка нормативної бази. Африканський Союз прийняв Африканську конвенцію з питань запобігання тероризму (1999 р.)[91], яка стала основою для створення регіональних механізмів координації. Конвенція визначає зобов'язання країн-членів щодо запобігання фінансуванню тероризму, протидії радикалізації та зміцнення контролю за кордонами.

Координація антитерористичних операцій. У межах АС функціонує Центр із питань антитерористичної співпраці, який займається збором інформації, аналізом загроз і координацією військових дій. Наприклад, для боротьби з «Боко Харам» створено Об'єднані сили багатонаціональної оперативної групи, до яких входять військові з Нігерії, Чаду, Камеруну та інших країн.

Реалізація програм соціально-економічного розвитку. АС активно працює над усуненням причин тероризму через боротьбу з бідністю, створення робочих місць і розвиток освіти. У регіонах, постраждалих від діяльності «Аш-Шабаб» у Сомалі, Союз реалізує програми стабілізації, що включають реінтеграцію бойовиків і підтримку місцевих громад[39].

Європейський Союз розробив багаторівневий підхід до боротьби з тероризмом, який базується на координації між країнами-членами. Основними документами є Стратегія ЄС із протидії тероризму та Директива про боротьбу з тероризмом. ЄС приділяє значну увагу превентивним заходам, таким як протидія радикалізації, зміцнення безпеки кордонів і забезпечення кіберзахисту. Також велика увага приділяється обміну інформацією між країнами-членами через Європол та Інтерпол. Особливістю стратегії ЄС є інтеграція прав людини та верховенства права в усі аспекти боротьби з тероризмом. Наприклад, ЄС створює програми реабілітації для осіб, які повертаються з зон конфлікту, з метою їхньої соціальної реінтеграції. Водночас ЄС стикається з викликами, пов'язаними з

узгодженням дій між країнами-членами, оскільки вони мають різний рівень готовності та ресурси для боротьби з терористичними загрозами[33].

Однак діяльність регіональних організацій стикається з низкою викликів. Серед них — обмежені фінансові ресурси, недостатній рівень технічної підготовки та розбіжності між країнами-членами щодо пріоритетів боротьби з тероризмом. У межах Африканського Союзу різний рівень розвитку країн-членів створює труднощі в координації операцій, а в ОБСЄ політичні розбіжності між членами іноді гальмують ухвалення рішень. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні регіональної безпеки, пропонуючи адаптовані підходи до боротьби з тероризмом. Їхні ініціативи підкреслюють значення регіонального співробітництва в контексті глобальних зусиль щодо протидії терористичним загрозам.

Попри значний прогрес у міжнародних зусиллях протидії тероризму, процес координації між державами та організаціями залишається складним і нерідко стикається із серйозними викликами. Ці виклики мають різну природу — від політичних розбіжностей і нормативних розбіжностей до технічних і фінансових обмежень. Ефективність міжнародної співпраці залежить від здатності держав і організацій долати ці перешкоди та забезпечувати узгодженість у своїх діях.

Політичні розбіжності між державами є однією з ключових перешкод для ефективної координації у боротьбі з тероризмом. Держави часто розглядають терористичні угруповання крізь призму власних політичних інтересів, що ускладнює вироблення єдиної позиції. Країни, що підтримують певні групи, які інші держави класифікують як терористичні. Це створює серйозні розбіжності, що заважають узгодженню дій на міжнародному рівні. Відсутність єдиного визначення тероризму ускладнює імплементацію глобальних стандартів та створює можливості для маніпуляцій у міжнародних відносинах.

Нормативні та юридичні відмінності також створюють значні труднощі. Різні країни мають свої законодавчі підходи до боротьби з тероризмом, що ускладнює узгодження міжнародних зусиль. Питання екстрадиції підозрюваних часто

стикається з труднощами через різницю у правових системах. Держави, що відмовляються екстрадувати осіб, підозрюваних у терористичній діяльності, через відсутність відповідних угод або побоювання порушення прав людини в країнах, які подають запит[120].

Важливою перешкодою є брак обміну інформацією між державами. Попри те, що терористичні угруповання діють транснаціонально, обмін даними про підозрюваних, фінансові потоки чи загрози залишається обмеженим. Це часто зумовлено побоюваннями щодо витоку конфіденційної інформації або зловживання нею. У випадках коли терористи, що перебувають у розшуку в одній країні, можуть діяти в іншій через недоліки у системі міжнародного моніторингу та співпраці.

Технічні та фінансові обмеження є серйозним викликом, особливо для країн із низьким рівнем економічного розвитку. Держави, які не мають доступу до сучасних технологій, таких як системи моніторингу, аналізу великих даних чи засоби кібербезпеки. Це робить їхні зусилля у боротьбі з тероризмом менш ефективними. Країни Сахеля, які стикаються з активністю радикальних угруповань, нерідко не можуть забезпечити ефективний контроль за своїми кордонами через нестачу технічних ресурсів[121].

Геополітична конкуренція ще більше ускладнює координацію, оскільки держави часто використовують антитерористичну риторику для досягнення власних стратегічних цілей. Такі дії підривають довіру між державами та знижують ефективність міжнародних організацій, таких як ООН чи ОБСЄ. Взаємні звинувачення між США та Росією у підтримці певних груп або використанні тероризму як інструменту тиску впливають на загальну ефективність глобальних зусиль.

Сучасні терористичні угруповання активно використовують цифрові технології, зокрема соціальні мережі та зашифровані комунікації, для координації атак, вербування нових членів і поширення пропаганди. Багато держав не мають

необхідних технічних можливостей для моніторингу та протидії таким загрозам, що робить їх вразливими до атак. Відсутність єдиних стандартів у сфері кібербезпеки ускладнює міжнародну співпрацю, оскільки країни мають різний рівень готовності до протидії цим викликам. Загалом, міжнародна координація у боротьбі з тероризмом стикається з комплексом викликів, які потребують системного вирішення. Успішна протидія терористичним загрозам вимагає зміцнення довіри між державами, створення єдиних стандартів та забезпечення технічної підтримки для країн із недостатнім рівнем ресурсів. Інтегрований підхід, який об'єднує політичні, юридичні та технологічні аспекти, є ключем до ефективної боротьби з глобальною терористичною загрозою.

3.2. Національні стратегії боротьби з тероризмом

Національні стратегії боротьби з тероризмом значно варіюються залежно від політичних, соціальних і економічних умов у кожній країні чи регіоні. Сполучені Штати Америки і Китай розробили свої унікальні підходи до боротьби з терористичними загрозами, адаптуючи їх до локальних умов і глобальних викликів.

США вважаються лідером у розробці та впровадженні комплексних антитерористичних програм. Сполучені Штати ухвалили низку стратегічних документів, які стали основою для їхньої антитерористичної політики. Одним із ключових документів є Стратегія національної безпеки, яка включає положення про запобігання терористичним загрозам як усередині країни, так і за її межами. США створили широкий спектр інструментів для боротьби з тероризмом, таких як департамент внутрішньої безпеки, Агентство з національної безпеки і Центральне розвідувальне управління. Значну роль відіграє Patriot Act[34], який розширив повноваження правоохоронних органів у сфері моніторингу, збору розвідувальної інформації та запобігання фінансуванню терористичних організацій. Однак стратегія США часто зазнає критики через акцент на військових операціях і

можливі порушення прав людини. Операції в Афганістані та Іраку продемонстрували обмежену ефективність військового підходу до боротьби з тероризмом, оскільки вони сприяли радикалізації місцевого населення та зростанню антиамериканських настроїв[43].

Китай дотримується централізованого підходу до боротьби з тероризмом, який тісно пов'язаний із політичними та ідеологічними цілями Комуністичної партії. Основна увага зосереджена на забезпеченні внутрішньої стабільності, що виявляється у жорсткому контролі за регіонами, які вважаються схильними до радикалізації. У автономному районі Сіньцзян-Уйгурському реалізується політика жорстких заходів контролю, спрямована на боротьбу з радикальними ісламістськими групами. Китай активно використовує технології для забезпечення моніторингу населення, включаючи розпізнавання обличь, кіберспостереження та аналіз великих даних. Китайська стратегія акцентує увагу на економічному розвитку як засобі запобігання радикалізації. Інвестиції в інфраструктуру, освіту та створення робочих місць розглядаються як інструменти зниження ризиків тероризму. Однак міжнародна спільнота критикує китайську політику за порушення прав людини, особливо щодо уйгурського населення, що підриває її легітимність на глобальному рівні[25].

Отже, антитерористичні стратегії США, Китаю відображають різноманітність підходів до боротьби з тероризмом, яка залежить від національних особливостей, політичних пріоритетів і глобальних амбіцій. Аналіз цих стратегій дозволяє виявити як їхні сильні сторони, так і обмеження, що може бути корисним для розробки нових ефективних підходів до боротьби з терористичними загрозами.

Соціальні, економічні та культурні фактори відіграють важливу роль у визначенні ефективності національних антитерористичних стратегій. Ці аспекти мають як прямий, так і опосередкований вплив на здатність держав запобігати терористичним загрозам, реагувати на них і мінімізувати їхні наслідки. Урахування

цих факторів є необхідною умовою для розробки комплексних і дієвих заходів боротьби з тероризмом.

Сполучені Штати активно використовують широкий спектр антитерористичних заходів для боротьби із загрозою з боку ІДІЛ-К (Ісламська держава – провінція Хорасан), щоб не допустити перетворення Афганістану на платформу для міжнародного тероризму. У межах цієї стратегії Державний департамент США визнав трьох лідерів ІДІЛ-К — Санаулли Гафарі, Султана Азіза Азама та Маулаві Раджаба — «особливо визначеними глобальними терористами» відповідно до Указу № 13224. Ці особи відповідальні за планування, фінансування та реалізацію операцій ІДІЛ-К в Афганістані, зокрема терористичних атак. Крім того, Міністерство фінансів США запровадило санкції проти Ісматулли Халозая за надання фінансової підтримки ІДІЛ-К через міжнародні мережі переказів, схеми перепродажу предметів розкоші та операції з контрабанди людей. Завдяки таким заходам США прагнуть ізолювати цих осіб економічно та підірвати їхні оперативні можливості, блокуючи доступ до фінансової системи та активів під юрисдикцією США. Цей підхід також допомагає правоохоронним органам і міжнародним партнерам ідентифікувати й знищувати фінансові та логістичні мережі ІДІЛ-К. Сполучені Штати залишаються непохитними у використанні всіх важелів впливу, щоб запобігти терористичним актам, захистити цивільне населення та зруйнувати інфраструктуру, яка підтримує глобальний тероризм[4].

Соціальні фактори включають рівень освіти, соціальної згуртованості та довіри до державних інституцій. Високий рівень освіти та доступ до інформації можуть запобігти радикалізації, оскільки освічене населення має критичне мислення і менше піддається впливу екстремістської пропаганди. Проте у державах із низьким рівнем соціальної згуртованості або високим ступенем маргіналізації певних груп ризику радикалізації значно зростають. Так, країни із вираженим етнічним чи релігійним розколом терористичні угруповання можуть

використовувати почуття несправедливості або ізоляції для залучення нових членів.

Крім того, довіра до державних інституцій є важливим елементом соціальної стабільності. Якщо уряд вважається неефективним або корумпованим, населення може втратити віру у здатність держави захищати їхні права, що створює сприятливе середовище для терористичної діяльності. Яскравим прикладом є країни Близького Сходу де терористичні угруповання, такі як «Аль-Каїда», змогли закріпитися завдяки використанню слабкості урядів і пропозиціям альтернативних соціальних послуг[61].

Економічні фактори є стратегічним елементом у протидії тероризму. Рівень безробіття, економічна нерівність і доступ до базових послуг є основними пунктами, що впливають на ризик радикалізації. У регіонах із високим рівнем безробіття, особливо серед молоді, терористичні угруповання часто пропонують фінансові стимули, щоб залучити нових членів. У країнах Африки, таких як Нігерія та Сомалі, економічна бідність є одним із головних факторів, які сприяють вербуванню до таких угруповань, як «Боко Харам» або «Аш-Шабаб»[106].

Окремо варто виділити інвестиційний клімат і економічну стабільність. Терористичні акти підривають довіру інвесторів, знижують рівень міжнародної торгівлі та завдавати шкоди інфраструктурі. Ефективні антитерористичні стратегії мають враховувати ці аспекти та пропонувати рішення, які не тільки запобігають тероризму, але й сприяють економічному зростанню.

Культурні фактори відіграють подвійну роль у протидії тероризму. З одного боку, культура може бути використана як інструмент для запобігання радикалізації, забезпечуючи розвиток толерантності та взаєморозуміння. З іншого боку, терористичні організації часто маніпулюють культурними ідентичностями, щоб підсилити розкол у суспільстві або залучити підтримку серед певних груп населення. У Південній Азії релігійні розбіжності були використані для мобілізації

терористичних угруповань, які намагалися вплинути на суспільний лад і політичну стабільність[93].

Ефективність антитерористичних стратегій залежить від здатності урядів враховувати ці культурні аспекти та протистояти спробам маніпуляцій. Одним із підходів є просвітницькі програми, які спрямовані на зміцнення культурного діалогу та усунення стереотипів, що можуть використовувати терористи. У цьому контексті важливу роль відіграють міжнародні організації, які забезпечують підтримку національних урядів у розробці програм із соціальної інтеграції та міжкультурного діалогу.

Як наслідок, соціальні, економічні та культурні фактори впливають на ефективність антитерористичних стратегій. Їх врахування дозволяє створити комплексні підходи, які не лише запобігають терористичним загрозам, але й усувають їхні причини, забезпечуючи довгострокову стабільність і безпеку[109].

Україна, як держава, яка перебуває в умовах гібридної війни та зіштовхується з постійними терористичними загрозами, сформувала унікальний досвід боротьби з тероризмом. Цей досвід є результатом адаптації до специфічних умов, зокрема загроз, пов'язаних із збройним конфліктом на сході країни, кібератаками та діяльністю диверсійних груп. Антитерористична стратегія України базується на поєднанні правових, військових і соціальних заходів, спрямованих на мінімізацію загроз і захист громадян.

Ключовою ланкою української системи боротьби з тероризмом є Національна антитерористична стратегія, яка визначає основні принципи та напрями діяльності державних органів. Головною координаційною структурою є Антитерористичний центр при Службі безпеки України, який займається розробкою і реалізацією оперативних планів, а також співпрацює з іншими відомствами, зокрема Міністерством внутрішніх справ, Міністерством оборони та Державною службою спеціального зв'язку. Україна приділяє особливу увагу боротьбі з фінансуванням тероризму. У цьому контексті важливим є співробітництво з міжнародними

організаціями, такими як FATF. Законодавчі заходи включають посилення контролю за банківськими операціями, моніторинг грошових переказів і введення санкцій проти осіб, причетних до фінансування терористичної діяльності. Після початку російської агресії було запроваджено низку санкцій проти компаній і фізичних осіб, які забезпечували фінансування незаконних збройних формувань на окупованих територіях[77].

Кібертероризм став одним із найбільших викликів для України, особливо в контексті гібридної війни. Держава стикається з масовими кібератаками на об'єкти критичної інфраструктури, зокрема енергетичні компанії, банки та державні установи. Для протидії цій загрозі було створено спеціалізовані підрозділи у складі СБУ та Міністерства цифрової трансформації, які займаються моніторингом кіберзагроз і розробкою механізмів кіберзахисту[123].

Головним моментом боротьби з тероризмом є робота із запобігання радикалізації населення. Україна зосереджується на протидії пропаганді, яка використовується для вербування нових членів у терористичні угруповання. У цьому контексті велике значення має співпраця з громадськими організаціями, які займаються просвітницькою роботою, спрямованою на розвінчання міфів і стереотипів, що використовуються терористами. Окремим викликом для України є ситуація на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, де незаконні збройні формування здійснюють акти терору як проти цивільного населення, так і проти українських військових. У відповідь Україна застосовує комплексні заходи, які включають як військові операції, так і дипломатичну діяльність, спрямовану на привернення уваги міжнародної спільноти до цих злочинів.

Міжнародна співпраця є важливою складовою української антитерористичної політики. Україна активно взаємодіє з партнерами з ЄС, НАТО та ООН, отримуючи технічну, фінансову та консультативну підтримку. Реалізація спільних програм із протидії тероризму з НАТО включає обмін досвідом, проведення навчань і

постачання обладнання для підвищення ефективності антитерористичних операцій. Попри значні успіхи, Україна стикається з низкою проблем, зокрема недостатнім фінансуванням, складнощами в координації між різними відомствами та відсутністю єдиної інформаційної платформи для обміну даними. Вирішення цих питань є важливим завданням для забезпечення стійкості національної антитерористичної стратегії. Досвід України у боротьбі з тероризмом демонструє здатність держави адаптуватися до складних умов і розробляти комплексні підходи до протидії терористичним загрозам. Використання цього досвіду, зокрема в аспектах боротьби з кібертероризмом та фінансуванням терористичних організацій, може бути корисним для інших країн і міжнародної спільноти[97].

3.3. Використання цифрових технологій у протидії тероризму

Технологічний прогрес значно змінив підходи до виявлення і протидії терористичним загрозам, зробивши можливим використання систем аналізу даних як одного з найефективніших інструментів для ідентифікації потенційних ризиків. Аналіз великих обсягів інформації, або big data, дозволяє правоохоронним органам і спеціалізованим установам не лише прогнозувати можливі дії терористичних угруповань, але й запобігати атакам, нейтралізуючи загрозу ще на початковому етапі. Терористичних угруповання активно використовують соціальні мережі та інші платформи для координації дій, вербування нових членів і поширення пропаганди. Сучасні системи аналізу даних здатні обробляти величезні масиви інформації, виявляючи підозрілі ключові слова, фрази або поведінкові моделі. Спеціалізовані програми, розроблені американськими компаніями для урядових установ, використовують алгоритми для ідентифікації потенційно небезпечних користувачів, аналізуючи їхню активність у соціальних мережах.

Крім того, важливу роль у протидії тероризму відіграє система моніторингу фінансових операцій. Терористичні організації потребують фінансування для

проведення своїх операцій, і саме фінансові транзакції часто стають ключем до виявлення їхньої діяльності. Аналіз банківських операцій, переказів коштів і криптовалютних операцій дозволяє правоохоронним органам визначати джерела фінансування та маршрути переміщення коштів, що використовуються для підтримки терористичних структур. Ініціативи FATF і подібних організацій сприяють впровадженню систем, які забезпечують прозорість фінансових потоків і виявлення нелегальних операцій[40].

Суттєвою складовою є геопросторовий аналіз, який дозволяє виявляти потенційні осередки терористичної активності. Сучасні технології, такі як супутникові знімки та системи геолокації, забезпечують моніторинг переміщення груп або індивідів, які можуть становити загрозу. Спеціалізовані програми аналізу знімків із супутників використовуються для ідентифікації підозрілих змін у структурі територій, що можуть бути використані для тренувальних таборів чи зберігання зброї.

Водночас впровадження таких систем стикається з низкою викликів. Одним із них є захист прав людини та конфіденційності. Використання систем моніторингу може викликати критику через потенційні зловживання та втручання в приватне життя громадян. Тому важливо забезпечити баланс між необхідністю безпеки та дотриманням прав людини. Наприклад, багато країн, впроваджуючи системи моніторингу, паралельно розробляють законодавчі механізми, що регулюють доступ до даних і їхнє використання[117].

Іншою проблемою є нестача технічних ресурсів і кваліфікованих спеціалістів у багатьох країнах. Ефективне використання систем аналізу даних вимагає значних інвестицій у розробку програмного забезпечення, інфраструктуру та навчання персоналу. Цей виклик особливо актуальний для держав, які стикаються з високим рівнем терористичних загроз, але не мають достатніх ресурсів для впровадження новітніх технологій.

Таким чином, розвиток систем аналізу даних є ключовим напрямом у протидії тероризму, оскільки вони забезпечують своєчасне виявлення загроз і допомагають запобігати терористичним актам. Проте для їхньої ефективної реалізації необхідно враховувати етичні аспекти, забезпечувати фінансову підтримку та сприяти міжнародній координації в цій сфері.

Штучний інтелект (ШІ) став одним із найпотужніших інструментів у протидії тероризму, оскільки його можливості значно перевершують традиційні методи аналізу та виявлення загроз. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє ефективно обробляти великі обсяги даних, виявляти закономірності та прогнозувати потенційні ризики. ШІ допомагає не лише ідентифікувати терористичні осередки, але й забезпечувати більш точне розуміння їхніх методів і мотивів.

Напрями застосування ШІ — це аналіз поведінкових моделей у цифровому середовищі. Алгоритми машинного навчання можуть відстежувати підозрілу поведінку користувачів у соціальних мережах або на інших онлайн-платформах. Це включає аналіз ключових слів, пошукових запитів і зв'язків між користувачами, які можуть свідчити про участь у терористичній діяльності або співчуття радикальним ідеям. Такі технології вже активно використовуються в багатьох країнах, зокрема у США та Великій Британії, де урядові агенції співпрацюють із технологічними компаніями для розробки ШІ-інструментів моніторингу. Використання ШІ для аналізу розвідувальної інформації. Здатність ШІ обробляти та аналізувати дані з різних джерел — таких як супутникові знімки, комунікації, фінансові транзакції та мережеві структури — дозволяє швидко виявляти підозрілі активності. Аналітичні програми на основі ШІ можуть виявляти неочевидні зв'язки між особами чи організаціями, які беруть участь у терористичній діяльності[48].

Автоматизація розпізнавання облич також є значущим внеском ШІ у боротьбу з тероризмом. Системи розпізнавання облич використовуються для моніторингу громадських місць, таких як аеропорти, вокзали чи стадіони. Ці

системи можуть ідентифікувати підозрюваних у реальному часі, використовуючи бази даних правоохоронних органів. Такі технології вже стали частиною загальнодержавної системи безпеки Китаю, це дозволяє швидко ідентифікувати осіб, що перебувають у розшуку[114].

Сфера використання ШІ для прогнозування потенційних атак. Алгоритми прогнозування використовують історичні дані про терористичні акти, аналізуючи їх часові, географічні та соціальні аспекти, щоб передбачати можливі сценарії майбутніх нападів. Такі системи дозволяють урядам і правоохоронним органам зосереджувати свої зусилля на найбільш уразливих регіонах і об'єктах. Попри значні переваги, впровадження ШІ у протидію тероризму стикається з кількома проблемами. Перш за все, це етичні питання. Використання ШІ для моніторингу та аналізу може порушувати права на приватність і викликати суспільне обурення. Активісти з захисту прав людини часто критикують масове використання технологій розпізнавання обличчя як надмірне втручання в приватне життя громадян. Другою проблемою є можливість помилкових спрацьовувань. Навіть найкращі алгоритми можуть робити помилки, класифікуючи невинних людей як потенційних терористів. Як наслідок це призводить до серйозних соціальних та правових реакцій, особливо якщо помилково звинувачені особи зазнають дискримінації чи переслідувань. Третій виклик — це високі витрати на впровадження та підтримку таких технологій. Не всі держави можуть дозволити собі розробку або закупівлю високотехнологічного обладнання, особливо країни з обмеженими ресурсами. Це створює нерівність у можливостях протидії терористичним загрозам на глобальному рівні[10].

З огляду на це, використання ШІ у протидії тероризму відкриває нові горизонти для ідентифікації та нейтралізації терористичних осередків. Однак для максимальної ефективності необхідно забезпечити збалансований підхід, що враховує етичні аспекти, зменшує ризик помилок і сприяє міжнародній співпраці у розробці та впровадженні цих технологій.

Кібертероризм є однією з найновіших і найскладніших форм терористичної діяльності, що активно використовує сучасні технології для досягнення деструктивних цілей. Основними об'єктами кібертероризму є критична інфраструктура, банківські системи, медіа-платформи та урядові установи. У цьому контексті забезпечення інформаційної безпеки стає ключовим аспектом протидії цій загрозі, дозволяючи запобігати кібератакам, знижувати їхній вплив і відновлювати системи після інцидентів. Системи моніторингу та раннього виявлення загроз є основою інформаційної безпеки. Вони працюють на базі аналізу мережевого трафіку та виявлення аномалій, що можуть свідчити про спроби кібератак. Використання програмних рішень на базі штучного інтелекту дозволяє ідентифікувати підозрілі дії у реальному часі, такі як несанкціонований доступ до систем або спроби впровадження шкідливого програмного забезпечення. У багатьох країнах ці технології інтегровані у загальнонаціональні системи кіберзахисту, які забезпечують моніторинг державних і приватних мереж.

Особливу увагу приділяють захисту критичної інфраструктури, яка є головною ціллю для атак. Енергетичні системи, транспортні мережі, системи водопостачання та телекомунікації часто стають об'єктами атак, що мають на меті паралізувати їхню роботу та викликати паніку серед населення. Для забезпечення безпеки цих об'єктів застосовуються багаторівневі системи захисту, які включають шифрування даних, контроль доступу та регулярні перевірки на вразливості. Міжнародне співробітництво є ще одним важливим аспектом у боротьбі з кібертероризмом. Загрози цифрового середовища мають транснаціональний характер, і успішна протидія їм неможлива без обміну інформацією та координації зусиль між державами. Європейський Союз створив Агентство з кібербезпеки[1], яке займається координацією заходів безпеки серед країн-членів і розробкою спільних стандартів у сфері захисту даних. Велике значення має просвіта та підвищення обізнаності серед громадян і організацій. Багато кібератак стаються через людський фактор, наприклад, фішингові атаки або несвідоме завантаження

шкідливого програмного забезпечення. Освітні кампанії, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності, є важливим інструментом у зменшенні ризиків. У США та Великій Британії на національному рівні впроваджуються програми навчання для співробітників державних і приватних установ, які пояснюють, як розпізнавати потенційні загрози та діяти в разі їхнього виявлення.

Окремо слід виділити проблему використання терористичними організаціями сучасних засобів шифрування, які ускладнюють роботу правоохоронних органів. З одного боку, шифрування є необхідним інструментом для захисту конфіденційної інформації, з іншого — його використання терористами створює серйозну загрозу. Угруповання використовують зашифровані месенджери для координації атак, що унеможливорює їхнє своєчасне виявлення[119].

Серед інших викликів інформаційної безпеки варто зазначити постійно змінюваний характер загроз. Технології, які сьогодні вважаються ефективними, можуть стати застарілими вже через кілька років, оскільки кібертерористи постійно адаптуються до нових умов. Це вимагає регулярного оновлення систем безпеки, підвищення кваліфікації фахівців і розробки інноваційних рішень. Таким чином, інформаційна безпека є невід'ємною складовою боротьби з кібертероризмом. Ефективність цієї боротьби залежить від здатності держав і міжнародних організацій інтегрувати сучасні технології, розвивати співпрацю та забезпечувати баланс між захистом даних і правами людини. Інвестування в цю сферу є необхідною умовою для забезпечення глобальної безпеки в умовах цифрової епохи.

3.4. Перспективи міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом

Важливим фактором у боротьбі з тероризмом є недостатній рівень обміну інформацією між державами. Терористичні загрози мають транснаціональний характер, і їхнє ефективне виявлення та нейтралізація вимагають тісної співпраці між країнами. Наразі багато держав зіштовхуються з труднощами у забезпеченні

оперативного обміну даними, що створює прогалини у міжнародній системі безпеки. Одним із напрямів вдосконалення є створення єдиної інформаційної платформи, яка об'єднувала б зусилля різних країн та організацій. Така платформа повинна включати бази даних про підозрюваних осіб, фінансові операції, маршрути переміщення та іншу інформацію, яка може бути корисною для виявлення терористичних загроз. Європол уже працює над подібними проектами в межах Європейського Союзу, але такі ініціативи потребують глобального масштабу.

Автоматизація обміну інформацією є ще одним перспективним напрямом. Сучасні технології дозволяють розробляти алгоритми, які автоматично аналізують дані та надсилають попередження у разі виявлення підозрілих дій. Такі, як система фінансового моніторингу могла б автоматично повідомляти про транзакції, які відповідають певним критеріям ризику.

Важливою складовою є також зміцнення довіри між державами. Часто країни неохоче діляться інформацією через побоювання її витоку або використання проти їхніх інтересів. Для подолання цього бар'єру необхідно розробити чіткі механізми захисту конфіденційності даних і забезпечити їхню прозорість. Крім того, міжнародні організації, як ООН, можуть виступати посередниками, сприяючи обміну інформацією та запроваджуючи стандарти безпеки.

Однак удосконалення обміну інформацією вимагає вирішення кількох завдань. По-перше, різниця у технічних можливостях країн створює нерівність у доступі до сучасних технологій. По-друге, деякі країни мають обмежені законодавчі повноваження для збору та обробки певних видів інформації, що ускладнює їх участь у міжнародних ініціативах. По-третє, у багатьох країнах бракує кваліфікованих спеціалістів, які могли б забезпечити ефективне використання наявних систем.

Тому, вдосконалення обміну інформацією між державами є необхідною умовою для підвищення ефективності боротьби з тероризмом. Це включає створення інтегрованих інформаційних платформ, автоматизацію процесів аналізу

та моніторингу, а також забезпечення довіри між країнами. Лише через спільні зусилля можна досягти більшого рівня безпеки та нейтралізувати сучасні терористичні загрози.

Регіональна взаємодія є важливим елементом у глобальній боротьбі з тероризмом, оскільки дозволяє враховувати специфіку окремих регіонів і ефективно реагувати на локальні загрози. У межах регіональних об'єднань держави мають можливість координувати свої зусилля, обмінюватися ресурсами та виробляти спільні стратегії для протидії терористичним викликам. Роль регіональних організацій у боротьбі з тероризмом значно зросла в останні десятиліття. Організація з безпеки і співробітництва в Європі впроваджує програми з протидії радикалізації молоді та забезпечення безпеки у Європі та Центральній Азії[68]. Аналогічно Африканський Союз працює над розробкою спільних механізмів боротьби з терористичними угрупованнями, такими як «Боко Харам» і «Аш-Шабаб». Важливою складовою таких ініціатив є навчання національних служб безпеки, технічна допомога та обмін досвідом[91].

Поглиблення регіональної співпраці має включати створення спільних оперативних підрозділів, які б діяли в межах конкретного регіону. Багатонаціональні сили Західноафриканського економічного співтовариства вже проводять операції з протидії терористичним загрозам у Західній Африці. Подібний підхід можна адаптувати для інших регіонів із високим рівнем терористичної активності.

Підвищення обізнаності про локальні загрози є ще одним напрямом регіональної співпраці. У багатьох випадках терористичні осередки діють у прикордонних регіонах, використовуючи відсутність координації між сусідніми країнами. Регулярні зустрічі представників правоохоронних органів та аналітичних центрів на регіональному рівні сприяють обміну інформацією та розробці спільних стратегій. Інтеграція технологій у межах регіональної співпраці значно підвищує її ефективність. Спільне використання систем моніторингу, баз даних і аналітичних

платформ дозволяє зменшити витрати кожної окремої держави та підвищити загальний рівень безпеки. Європейський Союз активно працює над створенням інтегрованих систем моніторингу кордонів і баз даних про терористів, доступ до яких мають усі країни-члени.

Однак регіональна взаємодія стикається з низкою викликів. Один із них — це розбіжності у пріоритетах та ресурсах країн-членів регіональних об'єднань. Деякі держави можуть не вважати тероризм головною загрозою, надаючи перевагу іншим аспектам безпеки. Крім того, нерівний рівень економічного розвитку й технічної підготовки держав ускладнює створення спільних механізмів. Іншою проблемою є різниця в законодавчих підходах до боротьби з тероризмом. Країни не мають достатньо жорстких законів щодо фінансування терористичних організацій, що створює прогалини в загальній системі безпеки. Це потребує розробки спільних стандартів і гармонізації законодавства на регіональному рівні.

Отже, регіональна взаємодія має значний потенціал у боротьбі з тероризмом, оскільки дозволяє враховувати специфіку локальних загроз і мобілізувати ресурси держав. Однак для досягнення більшої ефективності необхідно вирішити існуючі проблеми координації, розробити єдині підходи до законодавства та забезпечити рівномірний доступ до сучасних технологій.

Одним із ключових викликів у сфері боротьби з тероризмом є відсутність єдиних правових норм, які могли б забезпечити узгодженість дій держав на міжнародному рівні. Різні країни мають свої підходи до визначення тероризму, його фінансування та відповідальності за терористичні акти, що значно ускладнює координацію зусиль. Уніфікація правових норм стане важливим інструментом для подолання цих розбіжностей і забезпечення ефективної взаємодії. Відсутність єдиного визначення тероризму є одним із найбільших бар'єрів на шляху до гармонізації міжнародного законодавства. Країни, що розглядають тероризм у вузькому контексті, обмежуючи його певними діями, тоді як інші включають у це поняття ширший спектр діяльності. Це ускладнює взаємодію між державами,

оскільки те, що одна країна вважає терористичним актом, може не підпадати під таке визначення в іншій країні. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити універсальне визначення тероризму, яке враховувало б як регіональні особливості, так і глобальні стандарти.

Гармонізація законодавства щодо фінансування тероризму є ще одним важливим аспектом. Нелегальні фінансові потоки є основним джерелом підтримки терористичних організацій, і боротьба з ними вимагає спільних зусиль. Фінансова група з боротьби з відмиванням грошей вже розробила рекомендації, спрямовані на забезпечення прозорості фінансових операцій. Проте для їхньої ефективної реалізації необхідно, щоб усі країни узгодили свої національні закони з цими стандартами.

Міжнародне право екстрадиції також потребує удосконалення. Терористи часто користуються прогалинами у правових системах, переміщуючись між країнами, які не мають угод про екстрадицію. Країни, які відмовляються видавати осіб, якщо вони не визнають їх терористами за власним законодавством. Створення єдиних стандартів екстрадиції дозволило б значно підвищити ефективність переслідування терористичних злочинців.

Розробка міжнародних угод щодо кібертероризму є ще однією важливою складовою. У той час як кібертероризм набуває все більшого поширення, міжнародне законодавство не завжди встигає за розвитком технологій. Уніфікація норм, які регулюють кіберзагрози, дозволить забезпечити координацію зусиль між країнами, особливо у сфері обміну інформацією та розслідування кібератак. Однак уніфікація правових норм стикається з кількома серйозними викликами. Один із них — це розбіжності в політичних інтересах держав. Учасники можуть не підтримувати жорсткі норми, побоюючись їхнього впливу на власну суверенність або політичні цілі. Інша проблема полягає в ресурсних обмеженнях, оскільки впровадження нових стандартів вимагає значних фінансових і технічних витрат.

Незважаючи на ці труднощі, уніфікація правових норм є необхідною умовою для створення ефективної глобальної системи протидії тероризму. Це дозволить забезпечити прозорість міжнародних відносин, посилити довіру між державами і знизити ризики використання правових прогалин терористичними організаціями.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проведено комплексний аналіз механізмів взаємодії держав і міжнародних організацій у протидії тероризму, визначено основні національні стратегії боротьби з тероризмом і розглянуто перспективи міжнародної співпраці в цій сфері. На основі діагностики проблемних ситуацій і аналізу сучасних підходів до протидії терористичним загрозам сформульовано обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення міжнародних і національних механізмів боротьби з тероризмом.

У міжнародних механізмах протидії тероризму розкрито роль міжнародних організацій, таких як ООН, у формуванні глобальної антитерористичної стратегії. Особливу увагу приділено ініціативам регіональних організацій, таких як ОБСЄ та Африканський Союз, у боротьбі з локальними загрозами. Також було проаналізовано виклики, які перешкоджають ефективній міжнародній координації, зокрема політичні розбіжності між державами та недостатній обмін інформацією.

У національних стратегіях боротьби з тероризмом досліджено національні антитерористичні стратегії провідних країн світу, включаючи США, Китай і країни ЄС. Встановлено, що соціальні, економічні й культурні фактори суттєво впливають на ефективність цих стратегій. Окрему увагу приділено досвіду України в протидії терористичним загрозам, зокрема її співпраці з міжнародними організаціями та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів.

Використанню технологій у протидії тероризму було присвячено використання технологій у протидії тероризму. Зокрема, проаналізовано роль

систем аналізу даних і штучного інтелекту у виявленні терористичних осередків, а також заходи інформаційної безпеки для запобігання кібертероризму. Встановлено, що технологічні інновації значно підвищують ефективність антитерористичних заходів, але потребують уніфікованого міжнародного підходу до регулювання та використання.

Перспективи міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом розглянуто потенціал міжнародної співпраці у сфері боротьби з тероризмом. Особливу увагу приділено вдосконаленню обміну інформацією між державами, поглибленню регіональної взаємодії та уніфікації правових норм. Виявлено, що інтеграція міжнародних зусиль можлива лише за умов високого рівня довіри між державами та чіткого дотримання правових стандартів.

Загалом, у розділі обґрунтовано необхідність системного підходу до взаємодії держав і міжнародних організацій у боротьбі з тероризмом. Висвітлені механізми та підходи можуть бути застосовані для створення нових стратегій протидії, спрямованих на мінімізацію терористичних загроз і забезпечення глобальної безпеки.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження на тему «Тероризм як виклик глобальній безпеці в сучасній системі міжнародних відносин» досягнуто поставленої мети та виконано всі визначені завдання. Робота базувалася на теоретичному аналізі, практичному вивченні явища тероризму та розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізмів протидії. Основні висновки можна узагальнити наступним чином:

Теоретичне осмислення тероризму. Встановлено, що тероризм є складним феноменом, який охоплює широкий спектр аспектів: політичний, соціальний, економічний та ідеологічний. Його класифікація за об'єктивними критеріями (масштаб, об'єкти атак, рівень організації) дає змогу краще розуміти природу терористичних загроз та формувати ефективні заходи протидії. Проведений аналіз дозволив виявити ключові розбіжності у визначенні тероризму в міжнародному праві, що створює значні бар'єри для глобальної співпраці.

Сучасні виклики глобальній безпеці. Виявлено, що поширення тероризму пов'язане з низкою глобалізаційних процесів, включаючи нові технології, кіберзагрози та використання соціальних медіа для вербування. Геополітичні фактори, такі як слабкість держав і регіональні конфлікти, сприяють ескалації терористичних дій. Досліджено економічні та соціально-гуманітарні наслідки тероризму, зокрема вплив на інфраструктуру, кризи біженців і порушення прав людини.

Аналіз міжнародної та національної взаємодії. Оцінено роль міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Африканського Союзу) у координації зусиль у протидії тероризму. Встановлено, що ефективність боротьби залежить від рівня співпраці між державами, обміну інформацією та уніфікації правових норм. Досліджено національні стратегії боротьби з тероризмом (США, ЄС, Китай) і досвід України, які демонструють важливість адаптації міжнародного досвіду до локальних умов.

Використання технологій у протидії тероризму. Технологічні інновації, включаючи штучний інтелект, аналітичні системи та заходи кібербезпеки, стають основою сучасної боротьби з тероризмом. Проте їх ефективність залежить від узгодженості дій держав і забезпечення відповідного правового регулювання.

Перспективи міжнародної співпраці. Визначено перспективи вдосконалення міжнародних механізмів протидії тероризму, включаючи поглиблення регіональної взаємодії, уніфікацію законодавства та вдосконалення обміну інформацією. Важливим напрямком є імплементація міжнародного досвіду в національні стратегії боротьби з тероризмом.

Рекомендації щодо удосконалення міжнародних механізмів боротьби з тероризмом. На основі проведеного аналізу запропоновано:

Удосконалення міжнародно-правового визначення тероризму

– Для удосконалення міжнародно-правового визначення тероризму пропонується запровадити загальновизнане універсальне визначення, яке враховуватиме транснаціональний характер цього явища, його сучасні форми та методи. Наприклад, тероризм можна визначити як «систематичне використання насильства, погроз або інших незаконних дій, спрямованих на залякування, дестабілізацію або зміну політичного, економічного чи соціального порядку, здійснюване групами або індивідами з політичними, ідеологічними, релігійними чи економічними мотивами». Для досягнення консенсусу серед держав пропонується створити спеціальну міжнародну платформу під егідою ООН, яка включатиме експертів з міжнародного права, антитерористичних стратегій та представників регіональних організацій. Доповнити це визначення можна положеннями про боротьбу з кібертероризмом, фінансуванням терористичних мереж і залученням держав до підтримки терористичних дій.

Підвищення ефективності регіональних антитерористичних ініціатив

Для посилення регіональних ініціатив пропонується створення багатосторонніх альянсів, які об'єднуюватимуть держави з різним рівнем ресурсів і досвіду. Наприклад:

- Об'єднання країн Африки, Близького Сходу та Азії, таких як Нігерія, Єгипет, Афганістан і Пакистан, у співпраці з країнами-донорами, як-от США, Китай та ЄС. США та Китай, зацікавлені у стабілізації регіонів, можуть забезпечити фінансову підтримку, обмін технологіями та тренування для місцевих антитерористичних сил.

- Розширення досвіду України: Україна, яка має значний практичний досвід у протидії тероризму в умовах війни, може виступити консультантом для країн, які стикаються з терористичними загрозами. Це дозволить використовувати українські методи боротьби з терористичними мережами та гібридними загрозами.

- Формування єдиного аналітичного центру під егідою ООН чи інших регіональних організацій, який би займався координацією дій між країнами, збором інформації про терористичні мережі та розробкою спільних стратегій.

Зміцнення міжнародного контролю за фінансовими потоками

Запровадження більш ефективного міжнародного контролю за фінансовими потоками, пов'язаними з тероризмом, потребує таких заходів:

- Розширення повноважень FATF (Групи з протидії відмиванню грошей) для моніторингу фінансових операцій, включаючи транснаціональні криптовалютні транзакції.

- Створення глобальної бази даних фінансових транзакцій, доступної для країн-членів ООН, що дозволить відстежувати та заморожувати рахунки, пов'язані з терористичними угрупованнями.

- Посилення співпраці між міжнародними банками, зокрема через автоматизовані системи оповіщення щодо підозрілих операцій.

Використання технологій кібербезпеки, зокрема залучення штучного інтелекту.

Для вдосконалення технологічних засобів боротьби з тероризмом пропонується:

– Запровадження глобальних стандартів кібербезпеки: створення міжнародної нормативної бази для регулювання доступу до технологій, які можуть використовуватись терористами, таких як дрони та системи шифрування.

– Розробка систем штучного інтелекту для моніторингу та прогнозування терористичних загроз. Наприклад, алгоритми можуть аналізувати поведінку в соціальних мережах, відстежувати тенденції радикалізації та визначати можливі точки ризику.

– Використання технологій блокчейн для відстеження фінансових транзакцій та уникнення їх використання терористичними угрупованнями.

Запропоновані рекомендації підкреслюють необхідність системного підходу до боротьби з тероризмом, який включає як удосконалення правових механізмів, так і використання сучасних технологій. Інтеграція зусиль на регіональному та глобальному рівнях, залучення країн з різним досвідом і ресурсами, а також підвищення прозорості та координації можуть суттєво підвищити ефективність протидії тероризму та забезпечити стабільність у сучасному світі.

Дослідження робить внесок у розуміння сучасних загроз тероризму, пропонує практичні шляхи їх подолання та підкреслює важливість глобальної солідарності у збереженні міжнародної безпеки. Результати дослідження мають прикладне значення, що дозволяє застосовувати їх для подальшого розвитку антитерористичних стратегій як на національному, так і міжнародному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About ENISA - The European Union Agency for Cybersecurity [Електронний ресурс]. URL: <https://www.enisa.europa.eu/about-enisa> (дата звернення: 03.11.2024).
2. Amnesty International. Guantánamo Bay: over 20 years of injustice [Електронний ресурс]. URL: <https://www.amnesty.org.uk/guantanamo-bay-human-rights> (дата звернення: 06.11.2024).
3. Amnesty International. Turkey: Hundreds arrested in crackdown on critics of military offensive in Syria [Електронний ресурс]. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/10/turkey-hundreds-arrested-in-crackdown-on-critics-of-military-offensive-in-syria/> (дата звернення: 20.11.2024).
4. Blinken A. J. Taking Action Against ISIS-К [Електронний ресурс]. URL: <https://www.state.gov/taking-action-against-isis-k/> (дата звернення: 22.11.2024).
5. Atran S. Psychology of transnational terrorism and extreme political conflict // Annual Review of Psychology. 2021. Т. 72. С. 471–501 [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050800> (дата звернення: 20.11.2024).
6. Cronin A. K. How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns. Princeton: Princeton University Press, 2009.
7. Bader A., Svitlana V. O. V. K., Medvedska V. Islam as the unifying force of the atomized structure of international terrorism // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2024. Т. 16. № 1. С. 131–140.
8. Ben-Asher N., D’Orsogna M. R. Local alliances and rivalries shape near-repeat terror activity of al-Qaeda, ISIS, and insurgents // Proceedings of the National Academy of Sciences. 2019. Т. 116. С. 20898–20903.
9. Hoffman B. Inside Terrorism. Columbia University Press, 2006. 456 с.
10. Cornelis Jan G. AI & Predictive Analytics in National Security: Navigating Uncharted Waters [Електронний ресурс]. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/ai->

predictive-analytics-national-security-navigating-niels-groeneveld/ (дата звернення: 03.11.2024).

11. Crenshaw M. Theories of terrorism: Instrumental and organizational approaches // *J. Strat. Stud.* 1987. Т. 10. С. 13–31 [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1080/01402398708437313> (дата звернення: 04.11.2024).

12. Rapoport D. C. *The Four Waves of Modern Terrorism // Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy.* Washington: Georgetown University Press, 2004. С. 43–76.

13. Weimann G. *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation.* New York: Columbia University Press, 2015.

14. Forest J. J. F. *Teaching Terror: Strategic and Tactical Learning in the Terrorist World.* New York: Rowman & Littlefield, 2006. 324 с.

15. Jha C. K., Tripathi I. Terrorist Attacks and Trust in Institutions: Micro Evidence From Europe // *Journal of Conflict Resolution.* 2024. Т. 0. № 0 [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1177/00220027241289843> (дата звернення: 11.11.2024).

16. Kornivska, V. O. Українська воєнна криза як частина глибинного світового трансформаційного процесу: фінансові механізми стабілізації та відновлення // *Problemy Ekonomiky.* 2022. № 2. С. 22–31.

17. Richardson L. *What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat.* New York: Random House, 2007. 336 с.

18. Davis M. How September 11 Affected the U.S. Stock Market [Електронний ресурс]. URL: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0911/how-september-11-affected-the-u.s.-stock-market.aspx> (дата звернення: 15.11.2024).

19. Crenshaw M. The Causes of Terrorism // *Comparative Politics.* 1981. Т. 13. № 4. С. 379–399.

20. Miller M. A. *The Foundations of Modern Terrorism: State, Society and the Dynamics of Political Violence.* New York: Cambridge University Press, 2012. 306 с.

21. Conway M. Online Extremism and Terrorism Research Ethics: Researcher Safety, Informed Consent, and the Need for Tailored Guidelines. 2021.
22. Freeman M. Financing Terrorism. New York: Routledge, 2017. 266 с.
23. Mohamed Abd Elgawad O. M. Terrorist groups in Syria and Libya: a study of regional policies // Journal of Humanities and Applied Social Sciences. 2022. Т. 4. № 5. С. 457–468.
24. Muslims are discriminated against in Europe [Електронний ресурс]. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/muslims-are-discriminated-against-in-europe> (дата звернення: 15.11.2024).
25. Conrad N. China: pseudo-trials against the Uyghurs [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dw.com/uk/tabory-perevykhovannia-v-kytai-shcho-rozpovidaiut-uihury-yakykh-tam-utrymuvaly/a-53729455> (дата звернення: 20.11.2024).
26. Nonviolent Peaceforce. Необхідність захисту в Іраку [Електронний ресурс]. URL: <https://nonviolentpeaceforce.org/uk/where-we-work/iraq/> (дата звернення: 16.11.2024).
27. Organization for Security and Co-operation in Europe. Countering terrorism [Електронний ресурс]. URL: <https://www.osce.org/countering-terrorism> (дата звернення: 15.11.2024).
28. Osman W. Building Spectatorial Solidarity against the “War on Terror” Media-Military Gaze // International Journal of Middle East Studies. 2022. Т. 54. № 2. С. 369–375.
29. Risk assessment and categorization of terrorist attacks based on the Global Terrorism Database from 1970 to 2020 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-024-03597-y> (дата звернення: 19.11.2024).
30. Sevruk V. G. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованим групам і злочинним організаціям, які сформовані на етнічній основі в країнах Азії, Африки та Австралії // Проблеми законності. 2021. № 154. С. 198–218.

31. Social Influence in the Online Recruitment of Terrorists and Terrorist Sympathizers: Implications for Social Psychology Research [Электронный ресурс]. URL: <https://shs.cairn.info/journal-revue-internationale-de-psychologie-sociale-2010-1-page-25?lang=en> (дата звернения: 19.11.2024).
32. The Conversation. US military presence in Syria carries substantial risks, but so does complete withdrawal [Электронный ресурс]. URL: <https://theconversation.com/us-military-presence-in-syria-carries-substantial-risks-but-so-does-complete-withdrawal-235569> (дата звернения: 19.11.2024).
33. The European Union counter-terrorist strategy [Электронный ресурс]. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/EN/pdf> (дата звернения: 19.11.2024).
34. The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty [Электронный ресурс]. URL: https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf (дата звернения: 12.11.2024).
35. Pledger T. G. The Role of Drones in Future Terrorist Attacks [Электронный ресурс]. URL: https://www.ausa.org/sites/default/files/publications/LWP-137-The-Role-of-Drones-in-Future-Terrorist-Attacks_0.pdf (дата звернения: 15.11.2024).
36. Rid T. Cyber War Will Not Take Place. 2011. С. 5–32.
37. UN Security Council Resolution 1540 (2004) [Электронный ресурс]. URL: <https://disarmament.unoda.org/wmd/sc1540/> (дата звернения: 13.11.2024).
38. United Nations Global Counter-Terrorism Strategy [Электронный ресурс]. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy> (дата звернения: 15.11.2024).
39. United Nations Office to the African Union. Counter Terrorism [Электронный ресурс]. URL: <https://unoau.unmissions.org/counter-terrorism> (дата звернения: 20.11.2024).

40. Verhelst H. M., Stannat A. W., Mecacci G. Machine Learning Against Terrorism: How Big Data Collection and Analysis Influences the Privacy-Security Dilemma // *Sci Eng Ethics*. 2020. Т. 26. С. 2975–2984 [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1007/s11948-020-00254-w> (дата звернення: 16.11.2024).
41. Vision of Humanity. Preventing Terrorists from Using Emerging Technologies [Електронний ресурс]. URL: <https://www.visionofhumanity.org/preventing-terrorists-from-using-emerging-technologies/> (дата звернення: 15.11.2024).
42. Zapukhliak V., Zastavnyi A. Security Challenges to Social and Economic Progress in the Middle East // *Innovative Economy*. 2023. № 3. С. 127–133.
43. Американська війна в Афганістані [Електронний ресурс]. URL: <https://mind.ua/publications/20281711-knizhka-tizhnya-amerikanska-vijna-v-afganistani-kartera-malkasyana> (дата звернення: 15.11.2024).
44. Батюк О. В., Корчук І. В. Окремі питання терористичної загрози на об'єктах критичної інфраструктури // Організаційний комітет. 2024. С. 434.
45. Безугла Ю. С. Теорія держави та права. 2024.
46. Березневич-Ломанюк В. О. Суверенітет сучасної держави в умовах глобалізації. PhD Thesis. Одеса, 2024.
47. Білюга А. Д. Залучення військових контингентів країн–членів НАТО для боротьби з міжнародним тероризмом (2001–2021 рр.). 2024.
48. Бойко Д., Городиський І. Штучний інтелект у сфері оборони: виклики регулювання [Електронний ресурс]. URL: <https://dc.org.ua/news/shtuchnyu-intelekt-u-sferi-oborony-vyglyku-regulyuvannya> (дата звернення: 18.11.2024).
49. Булатова О. В., Сарбаш С. М. Фінансовий моніторинг як протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму // *Академічні візії*. 2023. № 26.
50. Важна К. А. Проблеми визначення поняття й сутності тероризму в міжнародному праві // *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 137–151.

51. Волошина А. Е. Міжнародний тероризм як глобальна проблема: авіаційний аспект. 2022.
52. Гавронська Т. В. Правове регулювання терористичних актів та наслідки їх скоєння. PhD Thesis. 2023.
53. Гладкий А. О. Універсальна міжнародно-правова основа підтримки жертв тероризму [Електронний ресурс]. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/46-1.pdf> (дата звернення: 17.11.2024).
54. Гладкий А. О. Міжнародна інституційна підтримка жертв тероризму // Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 400–404.
55. Головень Ю. Є. Політична система в безпековому дискурсі. 2024.
56. Грабчук І. Л. Тероризм як міжнародне явище: джерела та канали його фінансування // Економіка, управління та адміністрування. 2023. № 2 (104). С. 65–70.
57. Громівчук І. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа для ефективної боротьби з ним [Електронний ресурс]. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3276> (дата звернення: 20.11.2024).
58. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [Електронний ресурс]. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-organizaci/grupa-z-rozrobki-finansovix-zahodiv-borotbi-z-vidmivannyam-groshej-FATF.html> (дата звернення: 15.11.2024).
59. Дерід І. О., Телиженко А. В. Ризики країн в контексті міжнародного бізнесу. 2022.
60. Дубина Ю. Використання сучасних цифрових технологій в кримінальному аналізі // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 5 (33).
61. Еволюція «Аль-Каїди» та її стратегії використання соціальних послуг для здобуття підтримки населення [Електронний ресурс]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1698108> (дата звернення: 17.11.2024).

62. Євдокимов В. В., Супрунова І. В., Лисак С. П. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму // Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 109–118.
63. Єремєєва І. А. Теоретико-методологічні аспекти класифікації міжнародного тероризму. 2024.
64. Жученко В. О. Католицька церква у протидії тероризму як глобальній загрозі людству // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2022. № 1.14. С. 45–47.
65. Завгородня В. М. та ін. Вплив міжнародного та європейського права на національну правову систему України: аксіологічний вимір. Сумський державний університет, 2023.
66. Загурська-Антонюк В. Ф. Тероризм та міжнародна безпека у контексті глобалізації сучасного світу // Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 17–18. С. 116–123.
67. Зінченко О. І. Комплексний вплив кібертероризму на інформаційне суспільство. 2023.
68. Інтерфакс-Україна. ГА ООН прийняла резолюцію про створення в Організації управління боротьби з тероризмом [Електронний ресурс]. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/429179.html> (дата звернення: 18.11.2024).
69. Ісхакова А., Короваєнко П. Теракти 11 вересня 2001 року в документалістиці // Сходознавство. Актуальність та перспективи: матеріали доп. V Міжнар. наук.-метод. конф., м. Харків, 29 берез. 2024 р. : у 2 ч. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; уклад.: Н. В. Руда, Л. М. Ямпольська, І. А. Скразловська та ін. Харків, 2024. Ч. 2. С. 87–90.
70. Карнаух А. А. Держава-спонсор тероризму: концептуальні аспекти. 2023.
71. Карпенко О. І. Вплив глобальних трансформацій на безпековий розвиток національних економік // Серія: Економіка. 2023. № 25. С. 90–107.

72. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_167#Text (дата звернення: 20.11.2024).

73. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_165#Text (дата звернення: 20.11.2024).

74. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text (дата звернення: 20.11.2024).

75. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 20.11.2024).

76. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 20.11.2024).

77. Концепція боротьби з тероризмом в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text> (дата звернення: 21.11.2024).

78. Костенецький В. Міжнародний досвід кримінально-правової протидії тероризму // Господарство, підприємництво і право. 2020. № 4. С. 296–302.

79. Кочкін В. Актуальні питання забезпечення біологічної безпеки під час дії адміністративно-правового режиму воєнного стану // Наука і техніка сьогодні. 2023. № 11 (25).

80. Красна Д., Ясененко В., Брязкун К. Тероризм як глобальне явище: перспективи та заходи протидії // Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки. 2024. С. 70–73.

81. Красношлик А. В. Явище наркотрафіку в глобалізованому світі та сучасних міжнародних економічних відносинах // Вісник. 2021. С. 184.

82. Кудінов С. С. Державний тероризм – визначення та характеристика // Інформація і право. 2022. № 2 (41). С. 78–84.
83. Куртакова Г., Ребенок Н. Сучасні проблеми військової конфліктології // Національні інтереси України. 2024. № 3 (3).
84. Лазарева Т., Філіпенко Н. Міжнародно-правове забезпечення протидії тероризму у сфері цивільної авіації // Пропілеї права та безпеки. 2024. № 4. С. 69–74.
85. Лановюк Л. П. Актуальні проблеми міжнародних відносин у регіонах Азії, Африки та Латинської Америки // Геостратегічні проекти міжмор'я і тримор'я у зовнішній політиці України (1991–2020 рр.). 2020. № 5. С. 163.
86. Лесь І. О. Генезис міжнародно-правових засобів забезпечення ядерної безпеки. 2023.
87. Лук'янчук Р. В. Протидія фінансуванню тероризму з використанням криптовалют // Інформація і право. 2023. № 3 (46). С. 164–175.
88. Луцко А. Міжнародний тероризм. 2021.
89. Матвійчук Е. С. Релігія у сучасних міжнародних відносинах // Архів кваліфікаційних робіт. 2020.
90. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text (дата звернення: 21.11.2024).
91. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 21.11.2024).
92. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text (дата звернення: 22.11.2024).
93. Міжнародний тероризм — ВУЕ [Електронний ресурс]. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B>

E%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 18.11.2024).

94. Мовчан А. В. та ін. Історичні витоки та сьогодення терористичної діяльності. Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26 березня 2021 р.). 2021. 105 с.

95. Національний банк України. Департамент з питань запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2483500-06#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

96. Озерчук І. М. Проблеми забезпечення захисту кіберпростору від діяльності терористичних організацій // Інформація і право. 2021. № 4 (39). С. 148–154.

97. Організація Північноатлантичного договору. Відносини з Україною [Електронний ресурс]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 16.11.2024).

98. Патика Н. І., Василенко В. А. Соціально-економічний вплив екотуризму на регіональний розвиток: висвітлення позитивних і негативних аспектів // Академічні візії. 2024. № 32.

99. Пашков В., Правдін В. Аналіз міграційних процесів в ЄС та теорія мультикультуралізму: сучасний стан та перспективи // Актуальні проблеми управління. 2020. № 7. С. 114–124.

100. Петрінко В. Політична географія та геополітика: навчально-методичний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2024. 243 с.

101. Поліщук І. І. Особливості формування та функціонування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності // Програмний комітет круглого столу. 2024. С. 153.

102. Рудник Л. І. Соціальні мережі як засіб здійснення терористичних актів [Електронний ресурс]. URL: <https://goal-int.org/socialni-merezhi-yak-zasib-zdijsnennya-teroristichnix-aktiv/> (дата звернення: 24.11.2024).
103. Саган Г. В. Аналіз і моделювання суспільно-політичних процесів у регіонах світу (арабські країни). 2023.
104. Сак В. В. Міжнародне право та гуманітарні кризи: роль міжнародного співробітництва у захисті прав людини // Академічні візії. 2024. № 35.
105. Сирія є найнебезпечнішою країною для гуманітарних місій [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dw.com/uk/a-50027145> (дата звернення: 25.11.2024).
106. Сімузія Н. Д. «Аш-Шабаб» і «Бого Харам» поза номінальною політичною риторикою та чому урядам Сомалі й Нігерії не вдалося їх приборкати // Східний світ. 2024. № 2 (123). С. 103–130 [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.15407/orientw2024.02.103> (дата звернення: 24.11.2024).
107. Сокурєнко О. П. Протидія фінансуванню тероризму на міжнародному рівні: проблеми і перспективи. 2020.
108. Сухицька Н. В. Історичні витоки тероризму. 2023.
109. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі [Електронний ресурс]. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2519/> (дата звернення: 14.11.2024).
110. Ткачук М., Безручко Л. Вплив воєнних конфліктів на сферу туризму у світі // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: Матеріали XVI Міжнародної наукової конференції. Львів, 2022. 312 с. С. 282.
111. Тонкошкур М. В., Погасій С. О., Нечипоренко Д. І. Вплив терористичної загрози на туристичну галузь // Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023. № 18. С. 43–52.
112. Туркот В. Тероризм у країнах Близького Сходу: причини та особливості ескалації // Молодий вчений. 2020. № 12 (88). С. 226–232.

113. Турчин Н. В., Турчин А. В. Права та захист біженців у міжнародному праві. 2020.
114. У Китаї впроваджується система тотального відеоспостереження [Електронний ресурс]. URL: <https://vikna.if.ua/cikavo/93952/view> (дата звернення: 23.11.2024).
115. Українські національні новини. Через теракти Париж у 2016 році втратив 1,5 млн туристів [Електронний ресурс]. URL: <https://unn.ua/news/cherez-terakti-parizh-u-2016-rotsi-vtrativ-1-5-mln-turistiv> (дата звернення: 14.11.2024).
116. Фурсіна Н. А. Погляд на феномен глобальної безпеки // Члени оргкомітету. 2023. С. 53.
117. Чорненький В. Конституційно-правові стандарти захисту конфіденційної інформації про людину в умовах сучасного технологічного розвитку [Електронний ресурс]. URL: <https://www.constjournal.com/pub/1-2020/konstytutsiino-pravovi-standarty-zakhystu-konfidentsiinoi-informatsii-pro-liudynu/> (дата звернення: 20.11.2024).
118. Швед В. О. «Арабська весна» у контексті сучасного трансформаційного процесу на Близькому і Середньому Сході // Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. 2016. Вип. 1. С. 109–122.
119. Шевчук В. М. Використання інформації із соціальних інтернет-мереж при розслідуванні кіберзлочинів: криміналістичні проблеми. 2019. С. 142–145 [Електронний ресурс]. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17042/1/Shevchuk_142-146.pdf (дата звернення: 22.11.2024).
120. Шевчук О. Міжнародно-правові принципи боротьби з тероризмом // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: юридичні науки. 2019. № 2.

121. Шкільнюк А. Д. Профілактика тероризму як найефективніший спосіб захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина у контексті боротьби з тероризмом. 2018.

122. Щодо вимог резолюції Ради Безпеки ООН від 28.09.2001 № 1373 [Електронний ресурс]. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/protidija-terorizmu/dokumenti/rishennya-mizhnarodnix-organizaczij-ta-inozemnix-krajin/shhodovimog-rezolyucziji-radi-bezpeki-oon-vid-28-09-2001-1373.html> (дата звернення: 23.11.2024).

123. Як Україна відбиває кібератаки під час повномасштабної війни [Електронний ресурс]. URL: <https://itc.ua/ua/articles/yak-ukrayina-vidbyvaye-kiberataky-pid-chas-rovnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 10.11.2024).

124. Ямпольська Л. М. Радикальний іслам і джихад: проблеми сучасного наукового дискурсу. 2022.